

RELIEF

8-10

Martie-
mai 1993

20 PAGINI

40 LEI

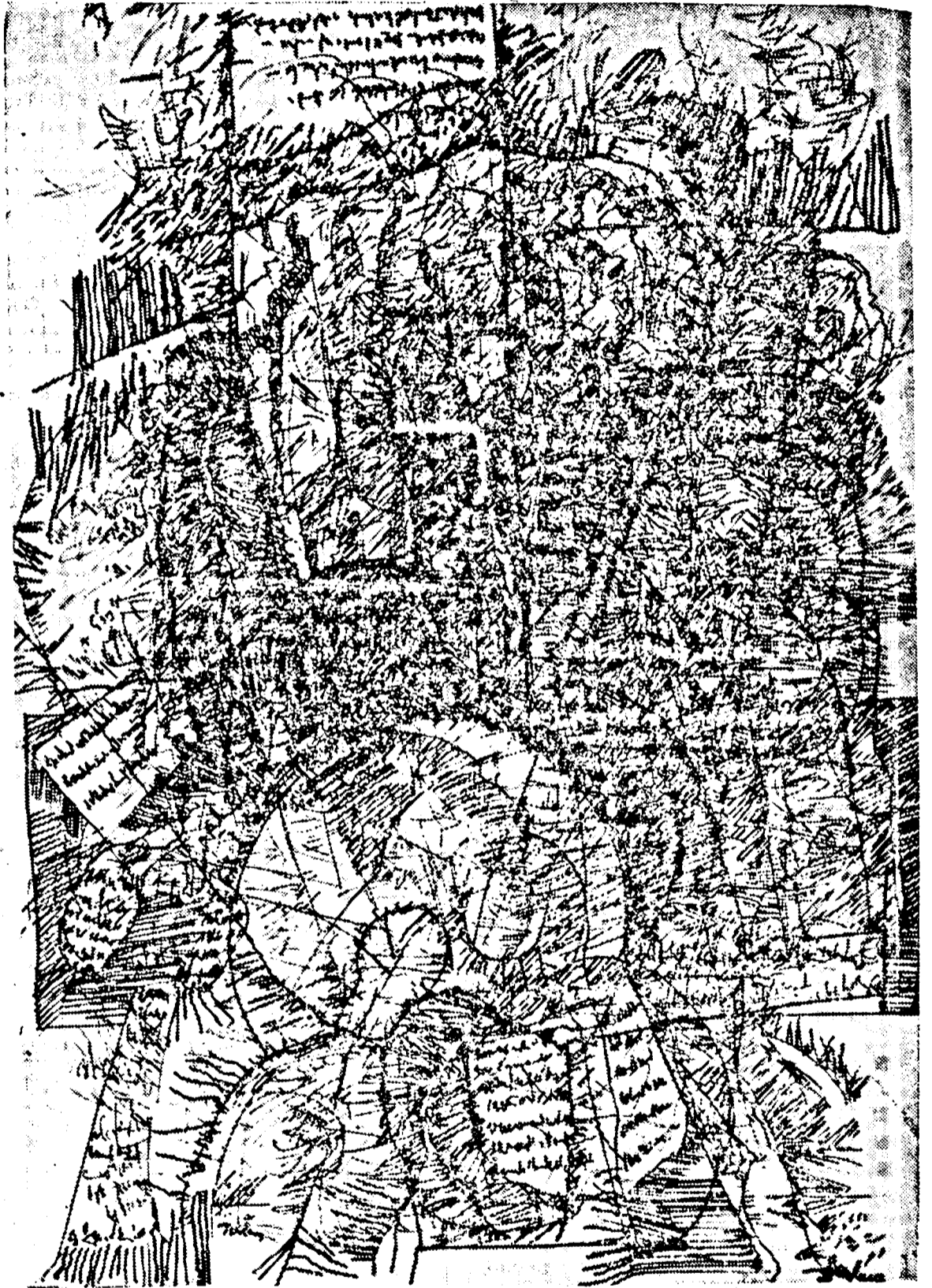
Fondator EMIL ȘIMĂNDAN

Confuzia de valori

Nu ne propunem să dăm o definiție „TELEVIZIUNII”. Mai ales că o definiție unanim acceptată nici nu există. Televiziunea a fost desemnată când cea mai mare instituție de spectacol, când instrumentul retribalizării omenirii (McLuhan), când cel mai mare cronograf, când mijlocul cel mai insidios al destabilizării politice, ori cel mai agresiv narcotic social! Am putea spune că specificul televiziunii apare, sub o formă discretă, în însăși dificultatea de a-i defini identitatea! Cel puțin funcțional vorbind, TELEVIZIUNEA este și presă politică și concert și investigație socială, și spectacol de teatru și învățământ, și competiție sportivă și simpozion științific, și cinematografie. Ea pare destinată inexorabil unui mod sincretic de a exista. Sub această incidență, cea mai plauzibilă formulă pentru a defini identitatea televiziunii ar fi aceea de sumă a unor identități străine. Aceasta este însă doar o plauzibilitate aparentă, fie și pentru motivul evident că diferența specifică inclusă într-o astfel de definiție se reduce la un aspect cantitativ. Iată de ce considerăm că trăsăturile calitative solicită o atenție prioritară. Prima particularitate calitativă o constituie faptul că televiziunea nu reproduce diferenții factori ai mecanismului cultural așa cum aceștia sunt implantați în realitatea socială, ci îi combină într-un mod care-i este propriu. Iar cea de-a doua particularitate calitativă, aparent insignifiantă, este de fapt decisivă. Ea privește gradul de similitudine dintre elementele mecanismului social și elementele programului de televiziune. Actualitatea este presă politică, dar în același timp nu este presă căci această „rubrică”, nu relatează evenimente, ci prezintă IMAGINEA lor. Teatrul TV, este numai IMAGINEA unui teatru posibil, învățământul IMAGINEA unor lecții etc. Nu numai la nivelul ansamblului, dar și la acela al fiecărui factor în parte, televiziunea este plasată în zona calitativă care distinge similitudinea de analogie. În acest context, putem conchide că televiziunea se definește prin limbajul său specific, care este imaginea vizuală cinetică transmisă la distanță. Acest limbaj are o semnificație dublă: virtuală și coercitivă. Virtuală — în sensul că televiziunea poate transmite, în principiu, imaginea oricărui fenomen perceptibil cu ajutorul sensorilor săi tehnici. Coercitivă — în sensul că ea nu poate evita, de regulă, exprimarea vizuală a mesajelor sale. Ceea ce comunică imaginea vizuală se deosebește de ceea ce comunică mesajul verbal. Valorile — reale sau presupuse — relevate de televiziune pot fi adesea total străine de esența evenimentului. Ele modelează totuși, judecata de valoare asupra oricărui eveniment și aceasta tocmai universalității lor. Căci acestea sunt valorile de natură afectivă cu care este confruntat orice eveniment convertit în imagine vizuală.

EMIL ȘIMĂNDAN
lector-asociat

Facultatea de Drept și
Ziaristică Arad

GRAFICĂ DE ACULINA POPA STRĂȘNEI

din sumar:

● ACULINA POPA STRĂȘNEI ● MIHAI TRAIANU ● LUCIAN E-
MANDI ● IULIAN NEGRILĂ ● DORIN FRANDEȘ ● VASILE POPEAN-
GA ● TEODOR FRINCU ● GHEORGHE MOCUȚA ● ȘTEFAN
COSTEA ● PAVEL COCIUBA ● C. BONTA ● FLORIN BÎRNETIU
● FLORIN BĂNESCU ● GEORGE MANEA ● P.S. EMILIAN ARĂ-
DEANUL ● CRISTIAN ILEA ● VASILE VOIA ●

ACULINA POPA STRASNEI

- născută la 22 Martie 1943 - Orhei - Basarabia - România
- absolventă a Liceului de Muzică și Arte Plastice Timișoara - 1966
- absolventă a Facultății de Desen - Universitatea Timișoara - 1970
- absolventă a Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” - 1982
- membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România - 1980

EXPOZIȚII DE GRUP

- După 1973 participă la toate expozițiile organizate de U.A.P. Arad - 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993.

EXPOZIȚII CU PROGRAM

- 1977 - Expoziția tinerilor plasticieni din Arad la Galeria „Alfa” - Arad
- 1978 - Expoziția „Portretul” la Galeria „Alfa” - Arad
- 1979 - Expoziția „Corpul uman” la Galeria „Alfa” - Arad
- 1986 - Expoziția „Estetica urbană” la Galeria „Alfa” - Arad

DOINA BADIȚA BURCUS (Arad): Din început, trebuie să vă anunțăm un fapt implinit, anume că două din poemele trimise au fost publicate („Jocul cu infinitul” și „Tărie rugă”), în numerele 3-5 din „RELIEF”, ceea ce confirmă un real talent și a însemnat debutul dvs. poetic.

Poeziile exultă un univers al iubirii (iubirea pentru o ființă, iubirea pentru meleacul natal, iubirea pentru semenii) și o gravă meditație asupra vieții și lumii (cu unele firești „crispări” inerente începutului în demersul poetic, firești și

vârstoși tinere); iradiind un fraged fior poetic autentic. Așteptăm vești, precum și alte poeme. Cu bine dar.

„TRECEREA RĂULUI” (Poșta redacției)

FLORIN MUNTEAN (Siria): Când ne-ați vizitat în redacție, ne-ați recitat două poezii („Oda lor” și „Minerii țării”), scrise în timpul Revoluției, poezii care ne-au „surprins” prin muzicalitatea versurilor (datorată ușurinței cu care „versificați”, bănuim), cu unele

„secvențe” și metafore „trăite” și remarcabile, însă în ansamblul lor poeziile sunt de un nivel comun.

Ceea ce v-am recomandat atunci, a fost cerința de a lectura poezie mai mult din marii poeți români și universali (și de a scrie mult, mai puțin), și grijă pentru unele „stângăcii” gramaticale și de versificație.

Altfel, așteptăm poeziile dvs. (promise) și, când puteți, treceți pe la redacție. Vă așteptăm.

Revenind cu îndemnul către „corespondenții” noștri de a ne trimite din creațiile lor literare (poezie, proză) pe adresa redacției, facem precizarea că manuscrisele publicate (ori nepublicate) nu se înapoiază.

MIHAI TRAIANU

EXPOZIȚII REPUBLICANE

- 1977 - Expoziția republicană de arte grafice - Cluj-Napoca
- 1983 - Salonul republican de arte grafice Galeria „Dalles” - București
- 1985 - Salonul republican de arte grafice Galeria „Dalles” - București
- 1986 - Expoziția biennială de arte grafice Galeria „Dalles” - București
- 1987 - Salonul republican de arte grafice, Galeria „Dalles” - București
- 1988 - Expoziția republicană de arte grafice Galeria „Dalles” - București
- 1990 - Salonul biennial de desen - Galeria „Arta” - Arad

EXPOZIȚII ÎN STRĂINĂTATE

- 1974 - Expoziție la Békescsaba - Ungaria
- 1975 - Expoziție la Zrenjanin - Iugoslavia
- 1977 - Expoziție la Szarvas - Ungaria
- 1981 - Expoziție la Oroshaza - Ungaria
- 1982 - Expoziție la Nantes - Franța
- 1989 - Expoziție la Zrenjanin - Iugoslavia
- 1992 - Expoziție la Saint-Cyprien - Franța

EXPOZIȚII PERSONALE

- 1975 - Galeria de artă „Alfa” - Arad
- 1979 - Galeria de artă „Alfa” - Arad
- 1981 - Galeria internațională de artă „Diogene” - Atena
- 1982 - Galeria internațională de artă „Diogene” - Atena
- 1991 - Galeria de artă „Alfa” - Arad

LUCRĂRI ÎN COLECȚII

- colecții de stat în România
- colecții particulare în: România, Grecia, Franța, Suedia, Austria, S.U.A., Elveția, Germania, Olanda

ALTE PARTICIPĂRI

- Lucrări de restaurare și picturi eclesiastice la:
- Biserica Ortodoxă Română - Balomir - Hateg
- Biserica Ortodoxă Română - Grădiștea - Arad
- Biserica Ortodoxă Română - Berecsăul Mare - Timișoara
- Catedrala Ortodoxă Română - Timișoara

Nicolae Iorga, colaborator la ambele publicații, mai precaut și pentru a nu influența pe unii, sau pe alții, anunță că până la împăcare nu va mai trimite nici un material celor două ziare. Alți scriitori, ca Ilarie Chendi, Ion Agirbiceanu și mai ales Octavian Goga, se avintă cu toată pasiunea în toiu discuțiilor, susținând punctul de vedere al Tribunei.

În asemenea împrejurări articolul lui Caragiale, părțitor într-o măsură, pentru comitetul P.N.R., vehiculind pe deasupra și idei ce nu puteau fi pe placul multora dintre beligeranți, și poate chiar în contradicție cu interesele majore ale transilvănenilor, nu este menit să creeze acea atmosferă necesară împăcării. El aduce o singură idee viabilă și acceptabilă pentru toți: necesitatea unității tuturor forțelor naționale în jurul unui singur stindard și ideal, pentru a se putea menține și obține drepturile firești și legitime ale poporului român din Transilvania.

Cei de la Tribuna, admiratori și ei ai lui Caragiale, nu răspund în nici un fel la acest articol al său, așa după cum în general se vor abține de a polemiza cu maestrul tot timpul. Chiar și atunci, când în vreo două rinduri, vor pune în discuție acțiunea sa, o vor face pe un ton ponderat.

La numai două zile de la publicarea articolului „Nevoile obștei” și așa numitele „casa noastră”, Caragiale vine cu un nou material: „Diplomație subțire” — menit a servi tot cauzei împăcării. O ia pe ocolite, în parabole, sau după cum se exprimă chiar dînsul, — prin tangentă, — pornind de la fapte diverse, pentru ca la sfîrșit să persifleze pe cei de la Tribuna, și ni se pare, mai ales pe Goga, care se eschivează a da răspunsuri clare la tentativa de împăciuire și a-și asuma răspunderea pentru toată gravitatea acțiunii.

Tot sub formă de parabolă, sau poate mai de grabă de fabulă, este și articolul următor „Termitele”, subintitulat: „un mic capitol de istorie naturală pentru popor”, în care aluzia la „activitatea distructivă”, a tribunistilor este cît se poate de evidentă, așa după cum transparentă este și încheierea articolului: „— Ia uități-vă la sălbaticii de oameni, ce vrăj-mășeste s-au pornit cu toții să ne distrugă casa ... noastră”.

După cum se poate observa din prezentarea acestor articole, Caragiale nu roușeste să afle un ton potrivit, care să ducă la împăcare. Situîndu-se de la început de partea uneia dintre tabere și folosind, tot de la început, tonul polemic, el nu este în stare să arunce prin prozele sale punți de înțelegere între cele două grupuri.

O schimbare de ton vom întîlni în articolul următor: „Sărbători mîhnite”, publicat în numărul 81 al Romînului, număr festiv, de Paști, pe care îl redactează însuși Caragiale. În acest scop cere „frățește ajutor sufletesc”, de la Vlăhuta, deplasîndu-se la București către sfîrșitul lunii martie 1911. Aici obține colaborări de la Coșbuc, poezia „Florii”; de la Delavrancea, o navelă mai vechi, „Irinel”, iar de la Brătescu-Voinești navela „Bietul Tric”. Alexandru Vlăhuta scrie pentru Romînul poezia „Triumful așteptării”, pe care ziarul o va publica cu litere mari pe toată pagina primă.

Poezia prin sensul ei înalt este menită să creeze o cu totul altă atmosferă sufletească, decît notările polemice publicate de Caragiale în numerele trecute ale Romînului. Un articol mai vechi al lui Eminescu, reprodus după Timpul din 1877, vehiculează de asemenea tainice înțelesuri, care se potriveau atît de bine cu situația de la Arad. Este grăitor mai ales finalul: „Să ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pe altul și zicem frați celor ce ne urăsc pre noi și iertăm pre toți”...

Caragiale însuși dă un adînc înțeles alegoric articolului său „Sărbători mîhnite”. Călător pri-

România, de a se amesteca în treburile ardelenilor. Nota apare în ziar în legătură cu sezătoarea literară pe care o pregetea Tribuna la Arad cu concursul Societății Scriitorilor Romîni din București. Dar Caragiale consideră că rîndurile lui Goldiș nu-i lovesc pe ceilalți scriitori, ci numai pe el, „singurul dintre scriitorii din țară, care fățiș, cu o pornire hotărîtă și cu manifestă părtinire m-am amestecat în luptele dvs.”.

Supărat din cale afară, îl roagă pe Goldiș să dea la informații o notiță, că dînsul nu mai poate colabora la Romînul, fiind ocupat cu lucrări literare. Totuși la stăruințele foarte insistente ale lui Goldiș, revine asupra hotărîrii și-i trimite „scrisoarea”, în care își expune punctul său de vedere despre amestecul scriitorilor în viața politică a ardelenilor. Din păcate Caragiale pe lângă rînduri străbătute de un admirabil patos, atunci cînd e vorba de poezi și poezie, scapă din condei și citeva dintre vechile idei, cuprinse în articolele precedente, cerînd în încheiere să i se mai acorde și altădată în paginile valorosului organ al partidului.

Dacă scrisoarea și răspunsul marchează o conciliere între Goldiș și Caragiale, rîndurile autorului „Năpastei” reușesc, în sfîrșit, să scoată în arenă și pe cei de la Tribuna. În nr. 98 din 5-18 mai, într-un articol nesemnificativ, datorat probabil lui Chendi, apărut în pagina 1-a a ziarului și intitulat „Dl. Caragiale și împăcarea” autorul anonim, pe un ton reținut, dar foarte categoric și grav, ia atitudine împotriva încercărilor lui Caragiale, repetate, de împăcare între guvernul reacționar maghiar și romîni, pe care l-a schițat în articolele sale publicate în Romînul.

Departate de a interzice scriitorilor din România amestecul în treburile ardelenilor, cei de la Tribuna se bucură de acest amestec, „crezînd că numai în chipul acesta se poate crea acea unitate națională, care singură poate conduce conștient și bine destinele neamului nostru”... Deci și Caragiale poate să se amestece, dar i se cere să cunoască situația politică și „să fie pătruns de însemnătatea luptei noastre naționale și mai ales să nu strice prin atitudinea lui eronată marci cauze pentru care ne zburcăm noi de veacuri”... „Dl. Caragiale a vrut să facă pe diplomatul și a greșit”... Editorialul din Tribuna se încheie punînd în fața maestrului articolele fostului său prieten, Mihail Eminescu, articole profetice, de vecinică valoare, care nu se pot compara cu „pacinicile” intenții ale lui Caragiale.

Lucian Emandi

Caragiale și Aradul (III)

Cităm spre exemplificare și poezia :

Nebiruit e omul ce luptă cu credință!
El știe că pe lume nimic zadarnic nu-
Că dincolo de truda și jertfa clipei lui,
În taină vremea țese la sfînta biruință;
Că vuvetele toate visează armonie,
Că este o dreptate și... trebuie să fie!

Talazuri năvălească-! vrăjmașa lumii ură
Întunece-i viața în boznă de minciuni;
Copiii lui închidă-l în casa de nebuni;
Lovească-l orice mină! hulească-l orice gura;
El simte cum îi crește din inimă o floare
Cu-atît mai luminoasă, cu cît mai mult îl doare.

Te-ai întrebat vreodată din ce undire-nceată
De lacrimi tănuite se naște un izvor?
De mii de ani în piatră lovește răbdător,
Strop după strop s-o spargă... Drum greu a fost... dar iată!

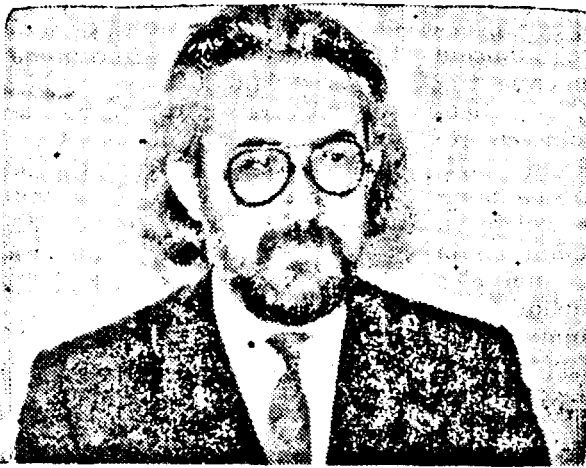
În valuri de lumină, chemat de dorul mării
Un fluviu nou vestește TRIUMFUL AȘTEPTĂRII!

Caragiale este încîntat de poezie. La fel și Delavrancea. Vlăhuta consemnează entuziasmul lor în jurnalul său intim, în următoarea însemnare: „I-o citesc (poezia „Triumful așteptării”), dar numai lui (lui Delavrancea), și-l rog să nu-i spuie lui Caragiale că e gata (vroiam să-l mai țin pe Caragiale care-mi spusese că, îndată ce are poezia, pleacă). Dar lui Barbu i-a plăcut așa de mult, că mi-a luat foaia, și glonț, în sofragerie cu ea. Și pînă la 3 au citit-o și au rîscit-o fiecare în stilul lui. Numai Barbu cred că a citit-o de vreo cinsprezece ori și din ce în ce mai frumoasă o găseau. Dar Caragiale era în al noulea cer... Și nu mai tăcea: „Mă, știi tu ce-ai făcut? Îți dai seama de cît ai spus în versul...? (...) Duminică (...) am fost numai al lui Caragiale. Să-l fi văzut ce mișcat era, și cum se uita la mine, cînd ieșam din odăiță, mă privea cu un fel de grijă duioasă, discretă, profund atingătoare”...

beag și fără adăpost, rătăcitor în ajun de sărbătoare în loc pustiu, pe cînd se socotește în mare, în drum îi iese o lumină și o casă chibzuită de oameni cuprinși. Bătînd la poartă, îi răspunde glas blind de femeie, și intrînd înăuntru îl împină o ambianță nobilă și severă. În modestia ei, primitoarea casă semnifică pămîntul străbun al Ardealului, Femeia i se plînge că trebuie să se zbată din greu ca să-și împace copiii dușmăniți între ei, „că parcă ar vrea acum unii dintre dînsii să-mi risipească sărmana casă”.

Articolul penultim pe care îl scrie Caragiale pentru Romînul apare în numărul 94, sub titlul „Scrisoare și răspuns” (scrisoarea este a lui Vasile Goldiș, răspunsul al lui Caragiale), este epilogul unei supărări dintre Caragiale și Goldiș, consumată pe calea corespondenței. Caragiale se supără pentru o notă a Romînului, prin care se nega dreptul scriitorilor din

Convorbire cu dl. DORIN FRANDEȘ, directorul Filarmonicii de stat din Arad

Rep.: D-le DORIN FRANDEȘ, de cîteva luni sînteți directorul Filarmonicii de stat din Arad. Ce modificări au survenit în viața Dvs., și în cea a instituției în urma acestei noi situații?

D. F.: Teoretic schimbările — dacă acestea s-au produs — ar trebui să fie „în bine”. În orice caz ele ar trebui remarcate de cineva neutru. Pentru mine, noua postură este o deosebită cinste iar practic, o extindere a profesiei. Dirijorul coordonează, relaționează, ordonează structuri sonore „produse” de colegii săi din orchestră și eventual cor, pe care apoi în cadrul concertului le propune ca motive de meditație estetică publicului meloman. Mai nou, compartimentelor orchestrei și corului s-au mai adăugat și compartimentele „nevăzute” și neauzite în concerte: TESA și „muncitorii”. Iar dacă mai demult relaționarea mea cu colegii avea durată de maximă intensitate doar în timpul săptămîinii de pregătire a concertului pe care-l dirijam, mai nou această maximă intensitate trebuie menținută tot timpul, chiar și în zilele în care unul sau altul dintre compartimentele instituției este liber. Desigur că va trebui să ajung să-mi valorific toate cunoștințele la care am avut acces pînă acum și ca secretar muzical al Filarmonicii de stat din Cluj, ca redactor și colaborator al studiourilor de radio din Cluj și București, doctorand al Academiei de muzică G. Dima din Cluj, ori dirijor invitat al tuturor orchestrelor simfonice din țară.

Dar ca să înțelegeți mai bine situația în care mă aflu, cel mai elocvent ar fi să vă prezint Filarmonica de stat din Arad, despre care foarte multă lume știe că ea există, dar mai puțin știu cum există ea și ce se întîmplă acolo. Ca instituție de concerte ea este una dintre cele mai vechi din țară datînd de peste 100 de ani, timp în care ea a colaborat, spre zidirea estetică a arădenilor cu toate numele sonore ale muzicii românești și cu extrem de multe somități internaționale. Ca loc de desfășurare a activității sale, Filarmonica este o privilegiată nu numai în țară ci pot spune fără teamă de

exagerare că în întreaga Europă. Sediul ei este Palatul cultural, edificiu impunător, poate cea mai semnificativă construcție civilă din Arad, care dincolo de valențele estetice de toți cunoscute are și cele mai bune calități acustice.

Și fiindcă am

ajuns la clădire, în jurul deteriorării exteriorului s-au purtat în ultima vreme îndreptate discuții: este locul să salut faptul că problema se află în atenția tuturor celor în drept să o repună în perfectă stare de emblemă a municipiului. Pot să asigur cititorii că s-au alocat și se vor aloca fonduri materiale din partea județului pentru lucrările necesare conservării și restaurării clădirii eșalonat în funcție de priorități. Parte din aceste fonduri sînt deja puse în operă de o firmă de construcții specializate din Timișoara. Modul în care se realizează cheltuiala banilor este îndeaproape și cu grijă urmărit de cei în drept subliniindu-se, o dată în plus importanța care se dă acestei acțiuni de amploare. Am ținut să fac aceste specificări cu o doză de bucurie, deoarece în contextul actual Aradul trebuie să aprecieze conduita celor ce-i conduc destinele. Dar să revenim la ceea ce este mai important în Filarmonică, oamenii, cei peste 100 de „angajați”, majoritatea cu studii superioare de specialitate. Ar trebui pentru a fi corecți să-i numim supra-specializați, căci fiecare membru al orchestrei — de pildă — este beneficiarul unei specializări de minimum 16 ani atunci cînd el apare pe scenă ca tînar absolvent al unei Academii de muzică. Aceasta în timp ce un profesor, inginer, medic, avocat sau ofițer pornește în activitatea profesională după o pregătire de maximum 6 ani. Alături de mine, instituția noastră mai are un dirijor, Cristian George Neagu un tînar deosebit de bine pregătit profesional, talentat și în pofida vîrstei deja căutat de celelalte orchestre pentru diverse colaborări. Alte personalități artistice de mare importanță în buna desfășurare a stagiunii Filarmonicii sînt secretarul muzical, Codruța Blăgăilă și concertmaestrul Dorel Bic împreună cu toți șefii de compartimente. Toți sînt de o competență artistică deosebită, probată nu doar în timpul activității cotidiene ci și în apariții artistice de o responsabilitate maximă ca soliști (Dorel Bic, Erwin Czuczu, Constantin Tălmăciu, Victor Varadi, Sara Bernadette)

ori ca membrii ai unei formații camerale (cvartetul Philharmonia și trio-ul Presto). În această succintă trecere în revistă doar a unei părți din personalitățile artistice ale orchestrei nu aș putea să-l omit pe pianistul Dorin Doșariu, încadrat ca solist, cu multe apariții artistice notabile pe scenele de concert ale întregii țări și care în același timp este cadru didactic al Facultății de muzică din Timișoara la fel ca și alți componenți ai instituției noastre. Însă nu trebuie uitat că avem și un cor profesionist de o deosebită valoare care apare în fața publicului meloman arădean cu concerte „a cappella”, sau în cadrul vocal-sinfonicele. De evoluția acestuia se ocupă de mulți ani în mod constant și cu bune rezultate maestrul Doru Șerban.

Rep.: Credeți că publicul arădean este în primul rînd receptiv la lucrări foarte cunoscute, sau la genuri cum ar fi, de exemplu opereta?

D.F.: Nu neapărat. Publicul este „produsul”, extrem de sensibil a mai mulți factori care contribuie la formarea lui. Printre acești factori un loc de fel neglijabil îl are tradiția, familia, școala, mass-media. Pentru ca cineva să intre în sala de concert el trebuie să simtă nevoia de cultură sonoră, dar să și știe ce să aștepte de la întîlnirea cu muzica. Dacă cineva intră în sala noastră de concerte în dorința ca ascultînd o simfonie să afle „pe cine iubește”, sau „cine pe cine și cum ucide”, „unde e ascunsă comoara”, va ieși nemulțumit. El trebuie să știe ce poate și ce nu poate să facă muzica. Ori cu acest fel de pregătire a publicului, regret că trebuie să recunosc, nu se prea ocupă nimeni. Ceea ce facem noi se referă în special la asigurarea unui nivel calitativ cît mai ridicat al interpretării unui cît mai variat repertoriu și asigurarea succesiunii pe podiumul de concert a unui cît mai valoros corp de invitați din țară și străinătate.

Un alt parametru care ne stă la dispoziție pentru a acționa asupra interesului publicului față de concertele noastre este repertoriul. Dar și aici, oricît ar părea de liberă posibilitatea alegerii titlurilor pe care să le includem în stagiune există criterii limitative. În primul rînd sînt cele impuse de existența unui număr limitat de materiale muzicale în bibliotecile muzicale românești. În anii socialismului nu s-a mai achiziționat practic nimic din ceea ce se compunea în străinătate și asta și pentru faptul că totul costa, și costa în de-vize. Iar dacă nu ai materialul tău propriu, fiecare interpretare trebuie la fel plătită editurii respective în valută forte ... O altă limitare obiectivă este cea

impusă de aparatul orchestral de care dispunem la ora actuală. Cu strîngere de inimă trebuie să constat că sîntem la limita inferioară a noțiunii de orchestră simfonică. De altfel nu cred că există orchestră în întreaga țară care să fie completă ca distribuție de instrumentiști.

Rep.: Ar exista vreo posibilitate ca și Aradul să devină centru de învățămînt superior muzical?

D. F.: Există într-adevăr demersuri ca și Aradul să devină centru de învățămînt superior muzical. Tradiția există. Pe la 1833, cea ce astăzi se numește ȘCOALA POPULARĂ DE ARTĂ, este unul din primele conservatoare din Europa. În momentul de față tînarul învățămînt muzical din Timișoara este dispus să acorde asistența administrativă unei filiale care ar lua ființă la Arad.

Rep.: Deși discuțiile au atins foarte multe laturi ale activității Filarmonicii. Ce credeți că ar mai trebui spus despre această instituție centenară?

D.F.: Cred că nu am subliniat îndeajuns valoarea artistică a acesteia și nu o spun spre lauda noastră ci spre științificizarea în rîndul locuitorilor Aradului acestei fantastice realități. Într-unul din turneele pe care orchestra simfonică le-a susținut în capitala Karinthiri (Austria), la Klagenfurt, cineva de acolo a făcut remarcă: „O astfel de orchestră la noi în Austria există doar la Viena”. Este doar una din aprecierile cu care sîntem gratulați cu prilejul confruntării cu publicul avizat din centrul și apusul Europei pe parcursul turneelor pe care le facem. Și legat de aceste turnee trebuie să mulțumim maestrului Alexandru Moroșanu directorul nostru onorific care a realizat prin mijlocirea relațiilor sale personale posibilitatea efectuării acestora. Pentru că cititorii trebuie să știe că din nefericire situația de dinainte de 1989 s-a păstrat și pe mai departe în ceea ce privește relațiile de export ale culturii muzicale românești. Deși există, o deplină libertate de circulație (din partea românească), și o mare disponibilitate din partea formațiilor, impresarie-rece lor este tot o acțiune a unui inimos artist care „pun la bătaie”, propriile lor relații pentru a realiza unele ieșiri ale formațiilor românești peste hotare. Nu știu cite firme de import-export sînt înregistrate la camera de comerț a Aradului dar este sigur că nici una nu se ocupă de impresarie-rece produsului cultural, deși acesta este extrem de ieftin și de o foarte bună calitate.

Convorbire realizată de

ELENA CODRESCU

IULIAN NEGRILĂ

„Zărilor dintre condei și călimară“

Viorile luminiiCununieSoției mele, Rodica —
In memoriam

În strigătul răsăritului
s-a născut o nouă iluzie
din graiul stelei
Inveșmîntată în propriul
întuneric

În căderea sa
lumina
ne scrie pe frunte
mesaje indescifrabile
Trebuie să învățăm
alfabetul întunericului
căci cununiă din urmă
nu ne poate ocoli
oricît ne-ar fi de mare
coroana de vise!

Serisoare

Plecarea ta
e doar o iluzie stranie
pentru că te-am întemnițat
în petalele cicorii
cîu ochi de cer

În fiecare dimineată
îți scriu cîte-o scrisoare
pe genele-asteptării
Metaforele mele
pe buzele tale
devin dintr-odată
eternitate!

Dineolo

De partea cealaltă
a cîmpului verde
leabăda va înceta
să cînte

Acolo alte muzici
ne așteaptă
și alte aduceri-aminte
Tu vei rămîne
floare de cicoare
iar eu
de-a pururi
învînsull

Prundul veșniciei

Ca o renunțare mă-ncălzește
vara
Ca o adiere mă apasă gîndul
Unde e chemarea ce-o cînta
vioara
Unde este riul ce săruta
prundul?

A secăt izvorul, vara s-a sfîrșit
Mă leagănă noaptea pe brațele-i
moi

Așteptarea clipei nu s-a
isprăvit
Căci în veșnicie vom fi numai
noi...

Și-apoi peste pragul luminii
vibrînd
O privighetoare va cînta în soare
Maldăr de cîințe mi se string
în gînd
Impletind cunună inimii în
floare

Ce glas al visării mai deapănă
gîndul
Strune de lumină spulberate-n
noapte
Părul tău e fluviul revărsat pe
prundul
Veșniciei noastre care
ne desparte!

Tu veneai...

Mă culcam cu noaptea-n brațe
visele la căpătii
tu veneai cu zorii - odată
fruntea -mi tristă s-o mîngii...

Dar, cînd ai trecut pîrleazul
sufletului meu fierbinte
toate stelele orbiră
ascunzîndu-se-n morminte ...

Și-am rămas cu noaptea-n brațe
visele s-au spulberat
dorul meu prin întuneric
rătăcește-nsingurat!...

Paginile lui Iulian Negrilă poartă pecetea talentului și a muncii pasionate „pentru creșterea limbii românești“, prin dăltuirea inspirată a versului, în densitatea frazei poetice, în culoarea sugerată de sintagmele fericit găsite pentru a da contur infinit „zărilor dintre condei și călimară“.

GH. BULGAR

Chemare

Viorile luminii au amuțit demult
E liniștea de taină, cînd duhul
se pogoară
Și după rugăciune vreau ochii
să-ți sărut
Și lacrima vărsată-n batista
mea aseară

Din înălțimi de ceruri, pe raza
de-întuneric
În zbor de ciocîrlie și-n noaptea
de mistere
Mi te coboară-n suflet — acest
ocean feeric —
Ce-și plînge azi prohodul și-i
făr-de mîngiere!

E ceasul rugăciunii și-n salt de
căprioară
Peste poiana vieții, sfios glasul
ți-ascult
E liniștea de taină, cînd duhul
se pogoară
Viorile luminii au amuțit
demult!

Interior

Pe masă o cafea aburindă...
Fotoliul te-așteaptă-ngîndurat...
Te simt aici, dar tu ești departe,
Dorul meu într-un vis întrupat

Ți-adun vorbele în pumni sfioși
Părul răvășit pe perna moale
Din sufletul curcubeului
Am rupt pentru tine o floare!

Pe masă o cafea aburindă...
O carte deschisă... și țîlharul
Care te-a ucis ...
Mai stă și-acum la pîndă!

Răstoarnă, Doamne, peste ucigaș
Noianul de blesteme crude
Să n-aibă din pămînt lăcaș
Atunci cînd moartea îl va
prinde!

Și prin puterea ta divină,
Dă-i chinul inimii să-l știe
Să n-aibă parte de lumină
Și viermii trupul să-i sfișie!

(Din volumul „VIORILE LUMINII“ aflat în lucru la Editura „Gutînul“, din Bata Mare)

Gratică de Acullna Popa Strașnei

Ideea de universitate e una din permanențele vieții culturale a Aradului ca oraș modern. Încă din 1812, când a fost înființată Preparandia din Arad, D. Țichindeal își avertiza contemporanii că la „un seminarium încă trebuie gândit/ Și pe lângă el un mare convict, / Ba și de o academie / Care trebuie să fie/ Unde românii se vor învăța”. Ideea înființării Academiei ca „școală înaltă a nației”, a fost difuzată prin lucrarea sa ARĂTARE. DESPRE STAREA ACESTOR NOUĂ SCOLASTICEȘTI INSTITUTURI, tipărită la Buda în 1813. Ca și alți contemporani ai săi — Paul Iorgovici, Moise Nicoară, C. Diaconovici Eoga —, primul director al Preparandiei din Arad a fost un spirit european, cunoscător al culturii veacului său și al ideilor liberale care cucereau Europa. E prima generație europeană a Aradului și Banatului, alcătuită din cărturari cu studii la Roma, Paris și Londra ca Paul Iorgovici sau la Pesta, Pojon (Bratislava), Viena și Carloviț. Ei au militat pentru școli înalte pentru românii din Banat și Părțile Ungurene. Timpurile și adversitățile au fost mai puternice decât această generație de entuziaști, dar ideea universității n-a murit.

Seminarul la care s-a gândit D. Țichindeal a luat ființă în 1822. În timpul Revoluției de la 1848, Avram Iancu s-a gândit la înființarea unei facultăți de drept menită să pregătească luptători pentru drepturile naționale ale românilor. În spațiul cultural arădean ideea universității a fost menținută în conștiința publică prin decizia Sinodului eparhial din 1870, care a cerut lui Ion Popovici-Desseanu să elaboreze proiectul de înființare a unor facultăți de drept și filozofie. În proiectul său înaintat în 15 aprilie Consistoriului din Arad, I. Popovici-Desseanu, cărturarul care sprijinise turneul arădean al lui Pascaly, a propus ca noua instituție să poarte denumirea „Școala mare română eparhială greco-orientală din Arad”. Pe lângă gimnaziu și preparandie, noua instituție urma să aibă în structura sa facultăți de teologie, drept și filozofie, precum și „școale reale și politice”. Arădenii de acum un secol și un sfert au găsit tărâșul sufletească de a contribui la constituirea fondului material de funcționare a acestei instituții. Prin eforturile profesorilor preparandiali, a preoților și învățătorilor au fost adunate fondurile necesare pentru ridicarea clădirii seminarului în anii 1883-1886.

La sfârșitul secolului trecut și începutul celui prezent înființarea unei universități arădene nu era numai o aspirație națională și culturală, ci și o necesitate socială. Tot mai mulți tineri absolvenți ai li-

ceelor și seminariilor luau drumul universităților din imperiu. Această realitate fusese corect percepută de o pleiadă de cărturari arădeni formați în universități apusene: V. Goldiș (Viena), R. Giorogariu (Bonn), T. Ceonța (Graz), N. Oncu (Bruxelles), I. Olariu (Leipzig) și alte centre europene. În spațiul cultural al Aradului au activat în primii ani ai secolului nostru publiciști care au văzut în universitate „sinteza supremă a biruinței culturale a unui popor”.

Ziarele TRIBUNA și ROMÂNUL au devenit mijloace de difuzare, a ideii înființării unei universități arădene. În 1910, când guvernul a decis să înființeze cinci universități noi, redacția ziarului TRIBUNA, a dat expresie dorinței unanime a românilor arădeni de a li se aproba înființarea unei universități menită să stimuleze dezvoltarea culturii naționale și în

resimțea. Ziarul TRIBUNA NOUĂ a reluat proiectul înființării la Arad a unei universități, accentuând asupra posibilităților culturale oferite de oraș. În 1926 a fost vehiculată și ideea înființării unei academii agricole în localul de pe șoseaua ce duce spre Pecica. Începând cu anul universitar 1927-1928, institutul teologic a fost transformat în academie teologică. Ridicarea duratei de studiu la patru ani s-a datorat unui mare luptător pentru unificarea spirituală a românilor, episcopul Grigorie Comșa. Ierarhul arădean a sprijinit pe studenții arădeni din alte centre universitare și a urmărit să creeze în cadrul Academiei teologice din Arad, un cadru favorabil unei activități culturale de prestigiu. În cadrul acestei instituții de învățămînt superior au activat profesori ani-mați de înalte idealuri culturale și care printr-o tenace activitate

cărți. Remarcăm disponibilitatea manifestată de reprezentanții Palatului Cultural — N. Covaciu — și Episcopiei Aradului, care au oferit spații de învățămînt și cercetare. Autorii memoriului reușiseră să pună la dispoziția facultăților respective un fond de carte de 200.000 volume. Memoriul din 1945 e un document impunător prin documentare și prin capacitatea cu care autorii percepseră corect rolul universității în viața culturală a Aradului.

Memoriul la care ne referim a fost semnat de episcopul Andrei Magieru și colaboratorii săi Gh. Ciuhandu, N. Popovici, Ilarion Felea, pr. Aurel Mihuti, de directorii școlari A. Crișan, C. Lepa, R. Cărpinișan, M. Platoș, V. Suci, Eugenia Constantinescu, Elena Damian și alți reprezentanți ai unor instituții culturale și financiare arădene. Lor li s-a alăturat profesorul I. Gh. Pălincaș, un frecvent susținător al ideii.

Școala românească a suferit schimbări de structură în anul 1948, determinate de prevederile legii învățămîntului din acel an. Pe baza acestei legi Academia teologică și-a încetat activitatea. A fost înființată o facultate de medicină veterinară, ale cărei cursuri au fost urmate în anul universitar 1952-1953 de un număr de 1471 studenți. Numărul lor a scăzut pînă la 273 în anul 1956-1957. A fost ultimul an de învățămînt, căci facultatea a fost mutată la Timișoara. Timp de opt ani Aradul a cunoscut efervescența culturală și științifică determinată de activitatea profesorilor acestei facultăți. În anii 1954-1955, când s-a pus problema extinderii bazei materiale a acestei instituții, conducerea politică a Aradului a fost de acord cu mutarea facultății la Timișoara.

Între 1972-1990 a funcționat la Arad un institut de subingineri, care, în 1990, a devenit Universitatea „Aurel Vlaicu”. Tot după evenimentele din Decembrie 1989, a fost înființată Universitatea „V. Goldiș”, ca instituție particulară. Ambele instituții sînt conduse de două spirite animate de elanuri constructive și disponibile la acte de cultură. Problema principală și acută pentru ambele instituții este acordarea unui spațiu de învățămînt responsabil, mai ales că în perspectivă școala românească va suferi transformări profunde. De asemenea, e nevoie de accentuarea elementelor umane ale structurii unei universități. Universitatea a devenit o prezență reconfortantă în viața culturală a Aradului. O umbră de îndoială persistă: va deveni universitatea o dimensiune permanentă a vieții socio-culturale a Aradului sau va fi o instituție pasageră? Depinde de vrednicia noastră în raport cu rolurile acordate de prezent.

Prof. dr. Vasile Popeangă

Ideea de universitate in spațiul cultural arădean

același timp să extindă contactul cu marile culturi ale Apusului. TRIBUNA a susținut și lupta italienilor pentru înființarea unei universități la Triest. În 1911, când Universitatea din Iași și-a aniversat actul înființării, TRIBUNA a cerut ASTREI să trimită reprezentanți la sărbătoarea din puternicul centru moldovean. În același an, când se prevedea înființarea unor universități noi la Pojon (Bratislava) și Debrețin, redacția ziarului ROMÂNUL a adus argumente care justificau înființarea unei universități românești la Arad. Ziarul arădean a continuat să susțină moral elanul cărturarilor care militau pentru înființarea unei instituții universitare menită să întregască sistemul de învățămînt transilvănean.

După înfăptuirea Marii Uniri, marile personalități arădene care au contribuit la realizarea actului istoric de la Alba Iulia, V. Goldiș, Șt. Cicio Pop și I. Suci, au fost antrenate în rezolvarea complexelor probleme ale unificării sufletești a românilor și ale consolidării statului român. Beneficiind de dirzenia unui vechi tribunist, Sever Bocu, și a unui primar de viziune a dinamicii schimbărilor europene, Stan Vidrighin, Timișoara a dobîndit în toamna anului 1920, o școală politehnică.

Aradul a rămas înzestrat și după război numai cu vechiul său institut teologic, deși înființarea unei universități se

s-au impus în peisajul cultural al țării, așa cum au fost Teodor Botiș, Ilarion Felea, Petru Deheleanu și alții. Remarcăm și preocupările de ridicare culturală a țăranilor și muncitorilor și a altor categorii sociale. Aceste preocupări au fost cultivate cu devoțiune de profesorii Academiei teologice din Arad.

Cel de-al doilea război mondial a ridicat noi probleme culturale în viața orașului. Edilii orașului Timișoara au reușit să obțină în anul 1945, semnarea unui decret-lege de înființare a Universității de Vest cu sediul la Timișoara. A fost constituită o eforie universitară, al cărei președinte a fost Sever Bocu. Din eforie făceau parte și reprezentanți ai vieții publice arădene: episcopul Andrei Magieru, fostul prefect Iustin Marșieu, istoricul Gh. Ciuhandu și dr. Cornel Radu. Ei s-au consfățuit și în 30 ianuarie 1945, au decis să înainteze șefului guvernului și ministrului educației naționale un memoriu prin care solicitau stabilirea la Arad a facultăților de teologie, drept, litere și filozofie. În memoriu erau reliefate posibilitățile mari oferite de oraș — reviste, biblioteci, case de cultură — care să permită desfășurarea unei fructuoase activități culturale-științifice. Aflăm din memoriu că între anii 1918-1943, DIECEZANA din Arad a tipărit 189.610 publicații cotidiene, săptămînale și lunare, precum și 2.641.845 exemplare de

TEODOR FRÎNCU: poetul unor veritabile imnuri ale purității, ale permanenței

Medic și poet

Între sine și suferință, omenirea a așezat o pătură profesională subțire, medicii. În ei oprindu-se mult din milul durerii, necesitățile lor strict determinant omeneste, au accente pasionale simțite, altfel, nevoia de curățenie, de frumos, este, aici ajunsă la paroxism. De acolo pleacă și lirica poetului Teodor Frîncu, medic, autor al unor volume de versuri, veritabile imnuri ale purității, ale permanențelor. Cîntul crîngului, al ramurii,

este mărturia regăsirii de sine dar și marea simfonie a apropierei de oameni, inima palpînd a autorului oferită alor lui: nu-ți poți oferi viața fără a-ți oferi și gîndurile.

Iar gîndul autorului nostru, asemănător jurămîntului hipocratic, este unul în viața unică. În așteptarea altor volume de versuri și proză, prezentul grupaj de versuri este un fericit buchet de sentimente din dragoste, fiecăruia.

DAN LAZĂRESCU

La Rășinari

LUI OCTAVIAN GOGA

Pe aici și pietrele vorbesc
Atît de pămîntesc! Dumnezeuiesc
În codrii verzi de brazi,
Cu Ane, Mărioare
Cu meri și cu goruni
Cu Flori printre aluni.
Aici în codrii-nbălsămați
În verde de Cindrel
A plîns pe colț de țară
Din harfele făcute piatră seculară.
Poetul țării-n țara lui
El, bardul pămîntului-Ardealului
Nană Ană, mamă Ană
Du-mă să lovesc în piatra grăitoare
Ajunsă de atîta suferință
Soare.
Du-mă printre ierburile rare
Printre margarete, clopoței de-argint
Să văd fruntea poetului,
Și să-l aud grăind printre morminte
Că doinele la Rășinari sînt sfinte.
Să-l văd plimbîndu-se
Sub prunii înfloriți cu primăvara
Să-l simt pe Goga înviind din morți
Să-și vadă țara.

Balada codrului

Codrule, măi codrule,
Să nu-ți cadă frunzele
Cînd porni-vor vînturile
Unduind lanurile
Cu spicele, blînde,
În spinare cu grînele
Rugîndu-se către soare.
Codrule, stejarule,
Cine mi te-a necăjit
De mestecenii-au albit?
Doinele trecînd prin tine
Cu vaiete și suspine?
Codrule, tînărule,
Codrule, gorunule,
Ardeți-ar vreascurile
Să rămînă frunzele,
Apele, izvoarele
Spumegîndu-și valurile.
Codrule-nverzește, cîntă!
În toată lumea cuvîntă!
De-ți mai pierе citeodată
Un stejar cu frunza lată
Plînge cu pădurea-n tine
Și mă cheamă și pe mine
C-avem lacrimi și suspine.
Codrule, gorunule,
Codrule, străbunule sau românule
Rămii tu și frunzele
De-or bîntui vînturile
Să rămii ca primăvara
Codrule frate cu țara.
Codrule, stăpînule,

Nu-ți scutura frunzele
Alintă-ți dorurile.
Codrule frate, vecine,
Cîntă ca inima-n mine
Că mult dor mai este-n tine!

Porumbeii

Aseară am sezut,
Lîngă margini de ape,
Pe o piatră mută și austeră
Cu vîrsta de-o eră.
Cînd norii pluteau pe deasupra,
Odată cu riul curgînd,
Aducîndu-mi pe temple-nserarea
De argint,
Pe aripi coborau porumbeii la ape
Ram de finic nu purtau în gură,
Nici flori de răsura.
Pămîntul era sec ca o vară,
În pustiul întins
Și galben de-arsură.
Ce lacomi sorbeau porumbeii din apă,
Păreau că înghit deodată,
Tot riul în gură.
Piatra a tăcut mai departe
Bătrînă, seculară,
La căpătîiul lui Maris.
Tanatosul verilor
Serilor uneori triste de aici.
Ape! nu-i înghițiți pe oameni
Mai dovrete cu o clipă,
Ori credeți că veșnicia-i pe aproape.
Lîngă voi ape?
Porumbeii au venit și-au plecat
Cu gîtul răcorit după sete,
Iar eu am rămas abătut
Și tăcut, privind peste ape stingher,
Șezînd pe o piatră în seară,
Ce părea în amurg funerară
Sau prima din trepte spre cer.

Ninge

Ninge peste mormîntul tău,
Soră, ninge flori
N-am cum să-mi plîng lacrimile
Decît odată cu fulgi căzînd,
Odată cu ochii mei
Pentru tine plîngînd.
Tu nu mai spui nimic
Alădată bucuria și risul tău,
Mă așteptau în prag
Să vin în casa ta cu atîta drag.
Ninge, sora mea, ninge flori
Tu stai singură în lumea pustie,
Pe care doar ai tăi o știe.
Numai eu cu tine vorbesc
În visuri atît de frătesc,
Ninge peste mormîntul tău
Ninge peste sufletul meu.

Steaguri albe

Pină se vor face ploile pietre
Mai e mult!
Pină vor îngheța stropii căzînd
Nu-i aproape!
Pină vor putea fi pietrele frămîntate
Mai sînt veacuri!
Pină se vor înturna anotimpurile
Vor mai înflori primăveri!
Pină pînă va fi mult
Mai e nevoie de semînțe!
Pină va bate vîntul cel cald
Vor mai fi, sigur, furtuni!
Pină vor cînta toți copiii lumii
Mai trebuie steaguri albe.

Elegie despre gelozie

Și dacă sînt gelos pe-o frunză,
Pe-o he-ntinată prietenie,
Ce nu cîntă-n creangă uscată,
Și suft gelos pe omenie.

Și sunt gelos pe-un dor de soare.
Pe sinzienele-n poiană,
Și sunt gelos pe-o albă floare,
Ce crește lîngă-o buruiănă.

Mai sunt gelos pe-un cînt de seară,
Ce-și poartă unda să mă fure,
Mai sunt gelos pe primăvară,
Înmușurată în pădure.

Și suft gelos pe-o culoare,
Ce umple cerul plin de stele,
Pe-o rază binefăcătoare,
Ce uscă lacrima din gene.

Și sînt gelos pe toate cele,
Ce-mi umple inima de dor,
Și pe privitul de sub gene
Și pe zburatul de cocor.

Și pe alîtea-n lumea asta,
Sînt fericit că sînt gelos,
sau încîntat și
Lăsați-mă cu gelozia,
Pe toț ce-n lume-i mai frumos.

Gheorghe Mocuța

O privire pierzică în trecut

cele mai multe poeme se
conturează seara tirziu
în anticamera visului —
într-un efort de provocare
zilnică a neantului
cînd oboseala se scurge pe
nesimțite
din mădulare
în pendula de pe perete.
altfel cum să iei în posesiune
bestia rănită
care te poate ucide chiar și așa
obosit și fericit
ca un prinț în așternut
(în timp ce iubita își lăcuiește
unghiile
cu insomniile tale)
după citeva ore de peregrinare
monotonă
în compania filosofului grădinii
implicat în tot felul de
intimplări confuze
cum ar fi: trecerea străzii
prin locuri interzise
sub privirea încetoșată a
ciinelui vagabond —
naveta zilnică în satul șvăbesc
(unde se mai păstrează într-o
firidă igrasioasă
pictura cu amprentele unui
meșter medieval)
sau victoria paralizantă a
primului fir de argint
asupra tuturor convențiilor.

autobuzul eu navetiști

i-ai putea recunoaște pe toți de
la prima infățișare
le-ai putea reconstitui fiecare
— la nevoie —
portretul robot
ați stat atît de aproape unul de
celălalt
în armonica aceea infernală
(spuneai
că circulă pe principiul
aspiratorului de praf)
le-ai respirat de atîtea ori
cuvintele
le-ai înghițit de atîtea ori aerul
le-ai împrumutat de atîtea ori
gesturile
în euforia răsăritului
le-ai mîngiat bestia trupului
domesticită de insomnie
încît te dezmeticești în sfîrșit
asemeni unui navetist ieșit din
schimbul trei
și trezit brusc într-o stație
necunoscută
după ce ți-ai înfipt un pumnal
în inima visului de dimineață.

Valori, norme și anonimie în perioada

Evoluția istorică generală a societăților a condus la formularea unui adevăr fundamental, universal-valabile: nici o societate nu poate trăi fără a avea un ideal care să o inspire și pe care să se întemeieze principiile, normele și acțiunile de organizare și de evoluție a societății. Tot experiența istorică a demonstrat că perioadele de mari civilizații și culturi au fost numai acelea în care existența unui ideal social precis, cunoașterea și respectarea lui, au fost prezente și armonios reușite.

Sorginta acestor realități se află în sistemele de valori pe care se întemeiază orice sistem social și la care aderă membrii săi.

Actualitatea și acuitatea memorării acestor „lecții” ale istoriei, sînt profund resimțite în perioadele de tranziție de la un tip de societate, la alt tip de societate, în fond de la un sistem de valori, idealuri și norme, la altul.

Acesta este cazul perioadei pe care o trăim noi toți, în prezent, în condițiile angajării noastre într-o dinamică socială profundă și alertă, avînd ca substanță și direcție principală de evoluție, de la sisteme economice, politice și sociale de comandă, spre noi sisteme sociale, deschise, libere, fraternice, eliberate de prejudecăți, întemeiate pe unitate de idealuri și de voință, generate de propriile condiții și tradiții istorice, de particularitățile contextelor geopolitice și economice, în care au avansat și au evoluat pînă astăzi, în ultimă instanță, de propriile sisteme de valori, care le inspiră și le animă.

Toate acestea, desfășurîndu-se într-o epocă și într-un context socio-politic general, marcat de creșterea și adîncirea continuă a interdependențelor dintre persoane, grupuri de persoane, sisteme economice și politice, multiple și diverse, națiuni, popoare, state etc.

Luarea în considerare a acestor realități este obligatorie pentru oricine își propune să analizeze și să înțeleagă ansamblul problematicei dezvoltării naționale, în actualul context internațional. Acestea i se asociază, deci, recunoașterea faptului că, în zilele noastre, practic, oricine se angajează în eforturi de schimbare și dezvoltare, este obligat să realizeze „schimbarea așteptată”, a societăților, din dublă perspectivă:

a) istoria unui popor din momentul în care el posedă instituții democratice, este istoria unei succesiuni de alegeri;

b) orice națiune modernă este o comunitate umană, construită vertical, de istoria

și tradițiile sale, iar orizontal — de diferitele grupuri umane care o compun.

Sub acest raport, fiecare societate este o realitate istorică distinctă, inconfundabilă, obligată să-și gîndească și să-și rezolve toate problemele, în funcție de, și în armonie cu, toate coordonatele atît de complexe ale epocii contemporane.

Chiar și o succintă retrospectivă asupra moștenirii cu care venim noi, popoarele din această zonă a Europei, în planul sistemelor de valori, după o jumătate de veac de viață în sisteme social și politice hipercentralizate și planificate dezvoltate poate demonstra că:

— vechile sisteme generale de valori, întemeiate în principal de preceptele moralei creștine au fost distruse;

— marile sisteme de valori — ale moralei și conștiinței comuniste — propuse și impuse cu obstinație nu au fost, în mod autentic, asimilate de către majoritatea zdrobitoare a membrilor societății niciodată;

— o consecință gravă, cu implicații profunde asupra societății noastre a avut-o faptul că pe acest teren sistemele socio-politice și economice de comandă și-au dovedit „capacitatea”, de a genera în permanență o veritabilă criză valorică și morală, exprimată în abundență de „antivalori” cum ar fi: duplicitatea, infidelitatea, delațiunea, minciuna, corupția ș.a.m.d.

— adevărul, cinstea, onestitatea, răbdarea, credibilitatea, loialitatea, justiția ș.a., valori care mențin coeziunea unui ansamblu societal, măresc carenta proceselor economice și favorizează funcționarea firească, eficientă a sistemului, avînd statut de veritabile bunuri publice și de instituții morale ale societății, au fost anihilate;

— în aceste condiții, membrii societății, cuprinși în mod sistematic, o lungă perioadă de timp, unor presiuni și agresiuni întemeiate pe minciună, furt, batjocoră, stress cronic, doresc modificarea mediului social în care trăiesc și reconsiderarea relațiilor interumane, pe alte baze morale și valorice, societatea resimțînd cu acuitate nevoia adaptării și asimilării unor noi sisteme de valori.

Marea problemă care apare în acest context este următoarea: un nou sistem de valori, dar, care? dacă ținem seama de faptul că toți ne aflăm într-o perioadă foarte apropiată de modificările bruște care au intervenit în contextul nostru existențial, că trecem printr-o dificilă criză de identitate socială, amplificată de faptul că, anterior individul a fost „masificat”, și transformat într-un

mecanism identic cu multe alte mecanisme, că inițialiva personală era considerată ca ceva periculos, ajungîndu-se pînă la ruptura liantului social, ceea ce a condus de fapt, la prăbușirea vechilor sisteme sociale.

Odată cu aceasta au apărut noi probleme individuale și sociale, inedite, de mare complexitate care solicită noi rezolvări, cum ar fi:

— restructurarea și reorientarea sistemului economic;

— instituirea unui nou sistem politic, pluriparadist și democratic;

— apariția unor noi structuri și relații între grupurile și categoriile sociale și între oameni, în general;

— menținerea vechilor inegalități sociale și apariția altora noi;

— transformarea profundă a raporturilor dintre individ și societate, prin reconsiderarea locului și rolului individului în societate, emanciparea lui de constrîngerile teribile anterioare, concomitent cu o dependență tot mai mare a lui de întreaga societate (aflată în criză), de serviciile sociale (aflate în derivă), de sistemele de producție (aflate aproape de colaps).

— Paradoxal, dependența crescută, nu este însoțită și de o mai mare participare socială; relațiile sociale sînt din ce în ce mai difuze; creșterea libertății individuale face tot mai fragilă integrarea socială; participăm la exacerbară revendicărilor salariale, la inflație, la noi valuri de violență și de intoleranță, la dezrădăcinarea morală a unui număr tot mai mare din concetățenii noștri.

Acesta este fundalul general care constituie baza socială reală a abordării și soluționării tuturor categoriilor de probleme cu care ne confruntăm, inclusiv cele privind valorile și normele sociale, pe care dorim să le adoptăm și să le incorporăm ca instituții morale și juridice ale societății, avînd statut de constructe intangibile, dar fundamentale ale edificiului instituțional.

Sub acest raport, se pare că devine din ce în ce mai evidentă creșterea utilității valorilor, în calitatea lor de bunuri publice, mai ales în condițiile declinului producției bunurilor tangibile (materiale) care se înregistrează în prezent știut fiind că o creștere a cantității de bunuri publice intangibile (valori morale), poate să compenseze într-o măsură semnificativă (uneori chiar să contracareze), declinul producției de bunuri materiale. Dar, nu în orice condiții și nu pentru perioade nedeterminate de timp.

Iată, de ce, este important a se lua în considerare și faptul

Cum avansează realizarea societății mixte româno-italiene „ARMOVALPAN„

Emil Șimăndan (redactor șef), Antonio Di Murro (președinte), Constantin Beju (director) și Dino Lencl (director)

— Stimate domnule director **CONSTANTIN BEJU**, ne aflăm la sfârșitul lunii aprilie. Specialiștii arădeni estimează că vom avea la vară o recoltă mai bună de grâu decât în anul trecut, deci această cultură se prezintă foarte bine în prezent pe câmp, ceea ce ne dă multă speranță că la anul județul Arad va avea pâinea asigurată din propria producție, fără să mai fim nevoiți să apelăm la grâu din import. Această constatare în planul viitoarei noastre recolte de grâu nu poate să însemne decât o speranță în plus și pentru viitoarea societate mixtă româno-italiană „ARMOVALPAN“. Așadar, prima noastră întrebare este, următoarea: În ce stadiu vă aflați cu viitoarea societate mixtă româno-italiană „ARMOVALPAN“?

— După opinia noastră ne aflăm într-un stadiu destul de bun, de avansat. Pot să vă spun, în plus față de ceea ce v-am declarat în numărul trecut al suplimentului „RELIEF“, că am făcut un referat din partea Departamentului de Privatizare al Ministerului de resort către domnul prim-ministru Nicolae Văcăroiu. În prezent se pun bazele a trei societăți mixte româno-italiene, respectiv societatea noastră din Arad, o altă societate de pâine din București și o a treia societate similară din Cluj-Napoca. Aceste trei societăți se vor da ca prioritate de privatizare pe linie de panificație.

— Ce alte noutăți ne puteți relata în legătură cu viitoarea dvs. societate mixtă?

— Intenționăm să introducem o serie de produse noi, între care o atenție deosebită vom acorda zaharoaselor, care vor fi ambalate la standarde europene. Vom începe cu napolitane!

— La ce preț?

— Raportat la cursul dolarului de astăzi, prețul unei napolitane va urca doar cu șase lei, așadar un preț cu mult sub cel al produselor similare străine care au

invadat piața românească după revoluția din decembrie '89.

— În planul calității?

CONVORBIRE CU DOMNUL CONSTANTIN BEJU, DIRECTOR AL S.C. „ARMOVALPAN“ S. A.

— Atât calitatea, cât și ambalajul vor fi la nivelul produselor din import, deci a celor de pe întreaga piață europeană!

— Cum lucrați cu firma italiană „VALPAN“, cu care ați început contractul de asociere?

— Foarte bine. Această firmă italiană dorește să devanseze realizarea societății noastre mixte. Astfel, după sărbătorile de Paști, firma „VALPAN“ intenționează să trimită în acest sens o scrisoare de garanție Băncii Agricole din Arad, care să fie apoi confirmată de Agenția Națională de Privatizare și de Banca Română de Comerț Exterior. De asemenea mai doresc să vă informez că utilajele prevăzute pentru modernizarea fabricii vor fi trimise la Arad încă înainte de semnarea contractului de societate!

— Ce se motivează pentru această întârziere?

— Dacă cu prezentarea Documentației, cu Statutul societății și cu Contractul de societate nu avem probleme deosebite, ele sunt deja definitivitate, în schimb avem probleme la capitolul evaluare. În acest sens am dori mai multă siguranță întrucât s-au schimbat de fiecare dată coeficienții de bază, constatându-se uneori o exagerare în minus, alte ori o exagerare în plus! În ceea ce ne privește dorim ca această evaluare să se facă în mod real, conducerea societății și împuternicirii statului nu ar dori să se creadă că prin formarea acestei societăți mixte româno-italiene întreprinderea arădeană a fost păgubită, că cineva ar putea să ajungă la niște avantaje materiale! Deci, la stadiul de

fezabilitate și evaluare sunt încă discuții destul de multe! Noi dorim să evaluăm patrimoniul pe care-l avem la ade-vărata lui valoare și prin aceasta aportul nostru de capital să fie cât mai corect, să nu se ajungă ulterior la unele dubii din partea salariaților!

— În urma formării acestei societăți mixte, care va fi soarta actualilor angajați?

— Este foarte bună întrebarea dvs. Doresc să reamintesc și prin intermediul revistei „RELIEF“, că societatea mixtă româno-italiană nu va proceda la reduceri de personal, dimpotrivă se vor crea noi locuri de muncă. De altfel aceasta a fost din partea noastră și o condiție prioritară, pe care i-am pus-o partenerului italian, lucru pe care l-a acceptat. Noi nu avem nici un interes ca salariații societății „ARMOVALPAN“, să îngroașe rindurile șomerilor, dorim chiar noi locuri de muncă, lucru pe care l-am și realizat până în prezent.

— Cînd ar putea începe derularea utilajelor la care vă referiți?

— În luna mai am putea deja să începem aducerea utilajelor prevăzute în acest sens. Cînd fac această afirmație am în vedere faptul că ele sunt deja pregătite pentru a fi transportate la Arad!

— Ce greutăți întâmpinați încă?

— Am avut până în prezent greutăți la Fondul Proprietății Private, la Fondul Proprietății de Stat, la Agenția Națională de Dezvoltare, la Banca Agricolă, la Ministerul nostru de resort, respectiv la Departamentul de Privatizare. Acesta a și fost motivul pentru care s-a făcut un referat — cum am subliniat la începutul întrevederii noastre — către domnul prim-ministru Nicolae Văcăroiu! Sperăm că toate greutățile pe care le-am întâmpinat până în prezent vor fi înlăturate!

— Vă mulțumesc!

Pagină publicitară realizată de
E. Ș. și I. S.

O firmă care se prezintă prin calitatea produselor sale

Un nou model de pulovăr, solicitat la export

În cartierul Grădiște, pe strada Doinei nr. 1-13, era cândva o așezată fabrică de frânghii. Apoi, aici a fost sediul SCCA „COTREX”, care de fapt era fosta cooperativă „Arta Meșteșugarilor”, cu un volum destul de mare de producție puțin diversificator și de calitate discutabilă. La 1 iunie 1992, deci cu aproape un an în urmă, accentuându-se tendința de privatizare, ia ființă SCCA „Arta Meșteșugarilor”. Ce s-a întâmplat aici într-un an de zile? Găsim ușa biroului domnului director larg deschisă, așa cum de fapt este toată ziua, pentru oricine. Nu este secretară! Nimeni nu te întreabă cine ești, de unde vii, ce treburi ai cu domnul director, nimeni nu te invită să mai aștepti, că domnul director e ocupat, apoi să vii mâine, că azi e cineva de la București și... Domnul Tomuța e înconjurat de confecții și tricotate care din care mai atrăgătoare, se sfătuiește față de noi cu câțiva oameni, dă câteva indicații foarte precise, apoi spune cu amabilitate că ne stă la dispoziție.

— Domnule director, sânteți calificat în această branșă?

— Da, am absolvit școala tehnică postliceală aparținând de M.I.U. Am fost o clasă de proiectanți în confecții și m-am specializat în design. Din păcate, din întreaga clasă, am rămas în țară doar doi. Ceilalți lucrează în meserie, dar în alte țări, fiind foarte apreciați, de unde se vede că românii muncesc cu talent și în acest domeniu.

— Dar soția dumneavoastră?

— Lucrează tot aici, ca șefă de producție. Ea e de meserie tricotoare și răspunde de activitatea cu tricotatele. Specificul meu sunt confecțiile și mă ocup direct de acest domeniu. Ea are și multă experiență, întrucât a fost vice-președintă la „COTREX”.

— E de înțeles în acest caz de ce sunt atât de clar deciziile. Emulația, atmosfera sănătoasă de muncă, spiritul inventiv, interesul de a produce mult și bine, cât mai bine. Vreau să vă întreb însă de ce anume ați reluat firma „Arta Meșteșugarilor”, când sunteți o fabrică nouă, organizată pe principii noi?

— Vedeți, am revenit de fapt la o tradiție, care pentru noi înseamnă meșteșugul dus până la artă. Asta ne-am propus când ne-am hotărât să mergem pe picioarele noastre, să ne facem cunoscuți, înainte de toate, prin calitatea produselor.

Interviu cu domnul

Mitruț Tomuța

directorul S.C.C.A. „Arta Meșteșugarilor”

— Aceasta o determină în primul rând oamenii. E o chestiune de conștiință. Desigur, nu se poate pune mai jos tehnica, materia primă etc. Vorbiți-ne însă acum despre oameni.

— Vă rog să specificați în mod expres că le aducem cele mai calde mulțumiri pentru felul cum înțeleg să participe la desfășurarea procesului de producție, pentru soluțiile cu care contribuie la rezolvarea problemelor, pentru grija pe care o au pentru folosirea materiilor prime, pentru interesul ce-l manifestă ca societatea să realizeze profit, să aibă mereu comenzi, să prospere. La început erau 164, iar la ora actuală suntem 157. Ceilalți au rămas în pensie. N-am dat pe nimeni afară. Noi nu cunoaștem șomajul. Dimpotrivă, vom angaja noi muncitori, circa 20-30 fete, până la 25 de ani. Am și anunțat acest lucru în presă și au și început să vină pentru angajare. În hala nouă, în care e pe terminate montarea unei linii tehnologice moderne, vor lucra numai tinere fete aceasta ținând seama de elanul lor deosebit în muncă, la nivelul productivității muncii care trebuie să se realizeze aici.

— De unde obțineți asemenea cadre?

— Am luat legătura cu UCECOM și trebuie să vă spun că ne vin muncitoare minunate. De altfel, nu trebuie să căutăm prea mult. S-a dus vestea că la noi se câștigă bine, că se muncește în condiții corespunzătoare. De exemplu, în luna februarie, salariul mediu a fost de 28.000 lei la care se adaugă dividendele de la sfârșitul fiecărui an. În cele șase luni de anul trecut, valoarea dividendelor a crescut astfel încât a ajuns până la trei salarii. Ne-am permis ca de anul nou să acordăm fiecărui salariat câte 10.000 lei.

— Cum apreciați că se manifestă sentimentul de proprietar, adică de acționar, față de muncă?

— Extraordinar cum a schimbat acesta oamenii. Fiecare știe care e părțica lui din această societate și vrea ca aceasta să crească mereu. La început nu le venea să creadă că fiecare acțiune de 1000 lei a sporit în 6 luni din 1992 cu 540 lei. Înmulțiți 540 cu 60-70 acțiuni cât au în medie și veți vedea cât a câștigat fiecare. Iată de ce la noi nu sunt absenți, întârzieri, abateri de la tehnologia de producție. Iată de ce personalul administrativ e aproape inexistent. Toți muncesc. De exemplu, la controlul de calitate avem un singur om, care

Mâini îndemnatice

Supliment prilejuit de împlinirea a 75 de ani de la Marea Unire

„Ioane, ia sama bine, țara asta se razimă pe tine!”

(Aron Cotruș, în 1951)

Marile acte istorice își au protagoniștii și realizatorii lor. Aceștia din urmă constituie baza de masă a acțiunilor, ei asigură forța, durată și izbânda lor. Decizia de unire a Transilvaniei cu România a avut protagoniștii și conducătorii ei în Consiliul Național Român Central din Arad, iar tenacii realizatori în țărani ardeleni credincioși marelui ideal al făuririi României Mari.

Țărănimea din Părțile Aradului a fost sufletul marilor acțiuni politice din perioada dualismului austro-ungar. Ea a imprimat acestor acțiuni nota de demnitate politică, de consecvență principială și de refuz al târguieților ieftine. Rolul activ al țărânimii arădene s-a conturat cu claritate încă din timpul sângerosului an 1848. Marile acțiuni care au urmat au dobândit caracter istoric datorită prezenței active a țărânimii în Mișcarea Memorandistă, reluarea activismului politic și susținerea școlilor confesionale amenințate în existența lor, prin legea de tristă faimă din 1907.

Observatorii vieții țărănești au remarcat viața culturală elevată a țaranului arădean. În 1906, îndrumătorul revistei „Viața românească” și al curentului poporanist, Constantin Stere, a vizitat Aradul și a solicitat lui Ion Russu-Șirianu să-l însoțească în vizita pe care dorea s-o facă în satele arădene. Au plecat „cu motorul” la Pecica, unde omul de cultură moldovean a întâlnit țărani care l-au impresionat. A vizitat locuința lui Teodor Orga, țaran cultivat prin lectură, unde a găsit peste o sută de cărți românești aflate într-o bibliotecă țărănească. În casa altui pecican a întâlnit țărani care citeau opere de V. Alecsandri, M. Eminescu și O. Goga. Împreună cu R. Ciorogariu, directorul Preparandiei din Arad, C. Stere a vizitat localitatea Cuvin. Aci, țărani l-au primit cu căldură, iar corul lor a intonat cântecul „Răpirea Basarabiei”, fapt care l-a mișcat. În reportajele sale publicate sub titlul PATRU ZILE ÎN ARDEAL, C. Stere vorbește cu admirație de țărani luminați întâlniți în satele Aradului.

Țărani la care se referea G. Stere au fost personalități puternice, angajate în lupta pentru realizarea idealului nostru național. Redacția ziarului „Poporul român”, considera în 1906 pe Uroș Pătean din Nădlac un veritabil reprezentant al țărânimii arădene pentru faptul că el „e un țaran cu minte naturală luminată, inimă românească caldă și cu darul de a vorbi în adunări”. Uroș Pătean (1878-1924) a participat la marile bătălii politice ale timpului și a fost ales de consătenii săi, să-i reprezinte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. În februarie - martie 1919, când detașamentele comuniste de pe Tisa au terorizat Nădlacul, a fost căutat cu înfrigurare. Dar el nu era singurul exponent veritabil al țărânimii arădene. Șiria avea figurile sale luminoase de țărani luptători, în special pe Nicolae Lăzărescu (1865-1932) și Iova Amar. Primul a participat la toate acțiunile naționale de la Memorandum până după unire. Țărani din Podgorie i-au recunoscut meritele și l-au ales deputat pentru a-i reprezenta la Alba Iulia. Iova Amar s-a integrat și el în lupta națională și în acțiuni culturale. Împreună cu soția sa Sida au susținut activitatea „Reuniunii femeilor din Șiria”.

Colaborator al ziarului „Poporul român”, Avram Borcutia din Șicula a fost un colaborator apropiat al întemnițaților de la Seghedin, cărora, împreună cu Uroș Pătean, le-a dus merinde, bani și cărți în anii grei ai detenției lor. Avram Borcutia a vorbit de „armele veacului” său, care în viziunea sa luminată, erau școala, cartea și iubirea unul față de altul. Aceasta era merindea sufletească a țaranului innobilat prin cultură. Închis la Cluj în timpul războiului pentru atitudinea sa națională, Avram Borcutia (1877-1940), a fost ales în Marele Sfat Național al Transilvaniei, care și-a început activitatea după proclamarea unirii.

În timpul alegerilor agitate din anii 1905-1910, în multe localități arădene au acționat țărani curajoși care au devenit adevărați tribuni ai satelor datorită autorității morale de care se bucurau în rândurile sătenilor. Aceste autorități morale ale satelor s-au remarcat prin sprijin acordat în momente grele

Prof. dr. VASILE POPEANGA

(Continuare în pag. 4)

Ideea de unitate națională în publicistica arădeană

Ideea de „națiune” e întilnită în Transilvania de la 1700, atît sub forma de „națiune politică”, cît și în sensul modern atribuit acestui concept. Odată cu „unirea” (cea religioasă), sintagma „națiune valahă”, se va folosi curent, căpătînd un sens modern. După unii istorici, începutul conștiinței naționale la românii transilvăneni corespunde cu activitatea lui Ioan Inocențiu Micu, iar Nicolae Iorga fixează acest început în lupta ortodocșilor împotriva unirii (religioase), cînd românii fac din religia lor o lege, întrucît ortodoxia se alătură conștiinței de neam ce se întemeiază mai ales pe comunitatea de grai, constituind nucleul în jurul căruia se va încheia conceptul de „națiune” la românii din Transilvania. (Lucian Blaga, GÎNDIREA ROMÂNEASCĂ ÎN TRANSILVANIA ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA, București, 1966, p. 10-17).

Secolul al XVIII-lea este momentul „trezirii” românilor transilvăneni în lupta lor cu națiunile stăpînitoare, pentru apărarea intereselor naționale, sociale și culturale. Fenomenul religios și cultural constituie punctul de plecare al mișcării naționale, politice, militante a românii transilvăneni. Din prima jumătate a secolului al XIX-lea, cînd apare o cultură laică, se întrevede și o altă cale, în afara bisericii, pentru apărarea principiilor naționale. Conducerea acestei acțiuni o vor prelua intelectualii laici. Odată cu iluminismul se pune accent pe legea naturală și

raționalism, românii transilvăneni prezentînd semne de deșteptare națională. Acum se scriu opere originale, adaptări și traduceri, tratate de istorie și limbă românească, cărți de știință și manuale școlare. Se elaborează teoria continuității daco-romane, cuprinsă în tratatele de istorie tipărite, care constituie baza tuturor demersurilor de mai tirziu cu privire la autodeterminarea națională. Iluminisții români demonstrează cu argumente științifice că ei sînt descendenții coloniștilor romani așezați de Traian în Dacia, viețuind pe acest pămînt dintotdeauna și că limba română este o limbă latină.

În același timp se pune accent pe propagarea cunoștințelor în popor, pe ridicarea culturală a țaranilor, pe emaneințarea lor națională. Reprezentanții iluminismului românesc și-au adus o contribuție însemnată la fundamentarea națiunii române și la răspîndirea ideii de unitate prin școli, prin cultivarea limbii și istoriei, prin presă.

În acest sens întreaga publicistică arădeană a militat pentru limpezirea procesului de formare a națiunii române, dezvoltarea și întărirea conștiinței naționale și la conturarea conceptului de stat național unitar. Toate publicațiile arădene începînd cu „Speranța” (1869), „Lumina” (1872), „Biserica și școala” (1877), dar mai ales marile cotidiene „Tribuna poporului” („Tribuna”) (1896-1912) și „Românul” (1911), au consemnat în paginile lor toate etapele luptei de eliberare națională și ideea de unitate, căreia i-au servit cu abnegație, nu numai fruntașii politici ai vremii, ci și scriitorii arădeni: Nicolae Herga-Popovici, Dimitrie Tichindeal, Sebastian Tabacovici, Alexandru Căvra, Atanasie Șandor etc., care prin scrisul lor, din coloanele publicațiilor arădene, au dat glas sentimentelor de fierbinte patriotism, mobilizînd masele pentru apărarea ființei lor naționale.

Presă arădeană reflectă rolul activ al fruntașilor țărânimii în diferitele momente ale istoriei noastre moderne, cum ar fi revoluția de la 1849, alegerile

IULIAN NEGRILA

(Continuare în pag. 4)

Un spirit european în marea epopee a Unirii

Dintre personalitățile arădene care au acționat pentru cunoașterea de către cercurile politice europene a situației românilor din Transilvania, s-a remarcat prin tenacitatea sa Ștefan Cicio-Pop (1865-1934). S-a născut în comuna Șigău din apropierea orașului Dej. După studii strălucite de drept la Budapesta și Viena, a fost proclamat doctor în drept. În 1891, după recunoașterea drepturilor sale de avocat, s-a stabilit la Arad, unde a devenit apărătorul fruntașilor naționali și al ziarului TRIBUNA în diferite procese de presă.

În anii 1893-1894, Ștefan Cicio-Pop a adunat un bogat material informativ despre suferințele românilor din Transilvania și l-a trimis profesorului englez W.R. Morphill, care

l-a utilizat în cuvântul rostit la adunarea populară de la Oxford. La procesul intentat memorandiștilor, avocatul arădean l-a apărat pe Septimiu Albini. Dar Ștefan Cicio-Pop și-a lărgit preocupările de informare a opiniei publice europene, activând în cadrul Uniunii interparlamentare europene cu sediul la Haga. A participat la reuniunile interparlamentare de la Haga (1894) și Bruxelles (1895). I-a reușit să apere în cadrul Uniunii interparlamentare drepturile românilor, așa cum a reușit să apere pe colegii săi Mihai Veliciu și Aurel Suci, internați la Vaț, a căror radiere era solicitată de baroul din Arad.

În anii 1895-1896, Șt. Cicio-Pop a acționat intens pentru convocarea la Budapesta a Congresului naționalităților așuprite din Imperiul austro-ungar: românii, sârbii și slovacii. Apreciat pentru dărzenia sa, susținută de o temeinică pregătire juridică, în 1905 a fost ales deputat în Dieta din Budapesta, reprezentând cercul Șiria. În intervențiile sale din Dietă s-a remarcat prin apărarea dreptului românilor. A fost huiduit, amenințat și întrerupt, dar n-a cedat. Proverbiala sa dărzenie a fost victorioasă. În cameră, deputatul arădean și-a manifestat neîncrederea în promisiunile făcute de partidele maghiare că vor crea un regim democratic. El a considerat că prima etapă a democratizării politice este rezolvarea problemei naționalităților așuprite.

Cu cât se accentuau contradicțiile dintre guvernul de la Budapesta și naționalități, cu atât critica făcută de Ștefan Cicio-Pop sistemului de guvernare a devenit mai aspră. În adunarea generală din 1911 a ASTREI, ținută într-un cadru festiv la Blaj, fruntașul național arădean a declarat că membrii parlamentului budapestan nu sunt reprezentanții adevărați ai poporului fiindcă nu sunt aleși pe baza sufragiului universal așa cum se procedează în alte țări europene. În viziunea lui Șt. Cicio-Pop, în Ungaria se afla o criză profundă care nu va fi înlăturată până ce românii nu-și dobândesc drepturile lor legitime așa cum au și alte popoare europene. Teza „legilor priincioase pentru soarta poporului”, era rezultatul viziunii legislative pe care Șt. Cicio-Pop și-o formase și întărise în relațiile sale cu diferiți parlamentari europeni. În adunarea populară ținută la Șiria în 18 decem-

brie 1911, el a remarcat necesitatea urmării în continuare a strategiei democratice a Partidului Național Român, concretizată în teza „apelului la popor”. Printr-o asemenea strategie democratică se poate întări conștiința lui națională.

În condițiile întetirii asupririi naționale, Șt. Cicio-Pop, președinte al Clubului comitatens al Partidului Național Român, s-a adresat în 4 octombrie 1913 românilor din comitatul Aradului, cerându-le să acționeze pentru întărirea solidarității lor, încât transilvănenii „una să fie cu neamul românesc și unitatea aceasta să fie consacrată aci în comitatul Aradului”. A continuat să sprijine activitatea instituțiilor culturale românești, iar în 1914 a cerut, împreună cu V. Goldiș, înființarea unei universități române, cerere rămasă fără rezultat pozitiv. Fun cunoscător al legislației maghiare, Șt. Cicio-Pop a făcut parte din comisia de zece care a elaborat memoriul de revendicări ale românilor. Acest memoriu a fost prezentat contelui Tisza.

În plin război, Șt. Cicio-Pop și-a afirmat cu mult curaj convingerile sale. În-12 ianuarie 1916, la instalarea prefectului Aradului, Șt. Cicio Pop a declarat că are față de guvernul maghiar „desăvârșită neîncredere și prin urmare este cu aceeași neîncredere și față de organele lui executive”. În 1917, după ce guvernul de la Budapesta a obținut de la unii reprezentanți ai românilor „declarațiile de fidelitate” pe care le dorea, deputatul arădean a declarat în dietă că ele sunt smulse „prin mijloace nepermise”: amenințare, forță, șantaj, mituire și ca atare nu au semnificație politică pentru români.

În toamna anului 1918, Șt. Cicio-Pop a participat la luarea marilor decizii premergătoare unirii Transilvaniei cu România. În consfătuirea de la Budapesta din 25 octombrie 1918 a fruntașilor Partidului Național Român el a declarat că „nimic în lume nu se face fără jertfe. Națiunea își croiește

destinul ei, iar noi nu ne putem eschiva sub nici un motiv și cu orice risc trebuie să mergem înainte”. A reușit să imprime activității Consiliului Național Român această linie

de conduită, devenind conducătorul de necontestat al acțiunilor revoluționare menite să conducă la unirea Transilvaniei cu Țara. Datorită acțiunii sale curajoase, comanda regimentului 33 Arad a fost luată de un ofițer român. În calitate de imputernicit al Consiliului Național Român, Șt. Cicio-Pop a participat la tratativele anevoioase purtate la Arad cu ministrul budapestan O. Jaszi, încheiate, la întrebarea ministrului ungar că ce vor românii?, prin celebra formulă a lui Iuliu Maniu: „complectă despărțire. În timpul războiului, a apărat pe prizonierii sârbi din cetatea Aradului, care, în 1920, i-au adus mulțumiri publice pentru curajul și omenia cu care i-a apărat.

Casa lui Șt. Cicio-Pop a devenit în noiembrie 1918, un veritabil comandament al gărzilor naționale, care au jurat să slujească „națiunea română unitară”. Sub îndrumarea sa directă s-a constituit comandamentul gărzilor naționale. În adunarea națională de la Alba Iulia a subliniat valoarea ideilor președintelui Wilson pentru constituirea statelor naționale și asigurarea unei păci bazate pe justiție.

După proclamarea unirii Transilvaniei cu România, Șt. Cicio-Pop a fost ales vicepreședinte al Consiliului Dirigent, al cărui resort de armată și siguranță publică l-a condus. Împreună cu V. Goldiș și Al. Vaida-Voievod a reprezentat Aradul în guvernul I.I.C. Brătianu. În guvernul Al. Vaida-Voievod a îndeplinit atribuțiile de președinte interimar al cabinetului în timp ce titularul se afla la Conferința de pace de la Paris.

Ștefan Cicio-Pop a fost o personalitate puternică într-o perioadă agitată care a cunoscut transformări profunde, un luptător național care n-a făcut compromisuri și a rămas credincios idealului național, un om statornic în gândire și în faptă; un părinte care și-a crescut copiii într-un exemplar spirit de jertfă față de popor — atitudinea fiicei sale Ani e pilduitoare — și un om politic care și-a racordat opiniile și atitudinile la gândirea europeană a epocii. În multe din deciziile sale se observă atitudinea vizionarului care „vede dincolo de timpul său”.

VASILE POPEANGĂ

Ștefan Cicio-Pop

Naturaliști arădeni în lupta pentru unire

S lujitorii școlii din Părțile Aradului au constituit unul din detașamentele active ale luptătorilor pentru înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România. Având legături întinse cu populația din satele și orașele în care funcționau școlile în slujba cărora se aflau, învățătorii și profesorii arădeni au pregătit sufelește pe tinerii și adulții din localitățile lor pentru marele act al unirii. Dintre acești propovăduitori în marea masă românească a convingerii că idealul nostru de unire se va realiza fac parte și dascălii de științele naturale de la școlile arădene. Trei educatori din acest domeniu s-au impus atenției publice: Nicolae Mihulin, Victor Stanciu și Sabin Evuțianu. Pe toți trei îi vom întâlni ca deputați aleși pentru a reprezenta obștea românească la marele act al proclamării unirii.

NICOLAE MIHULIN (1878-1941), e un fiu al Aradului. S-a născut în localitatea Prăjești. A urmat cursurile secundare la școli cunoscute din Arad, Sibiu și Beiuș. A continuat studiile universitare la Buda-pesta și Cluj. În toamna anului 1902, a început să predea științele naturale și geografia la Preparandia din Arad, sădind în sufletul elevilor dragostea față de natură. A contribuit la îmbogățirea literaturii geografice. În manualul de geografie pentru preparandii a introdus o atrăgătoare prezentare antropologică a românilor, arătând că ei fac parte din ginta latină, sunt spirite religioase, cumpătate și primitoare de oaspeți. N. Mihulin a realizat o frumoasă descriere a caracterului românului, fapt care contribuia la întărirea sentimentului de demnitate națională.

N. Mihulin a abordat în studiile sale și probleme științifice din domeniul științelor naturii. În anuarul din 1910 al Preparandiei a publicat studiul „Apa și circulația ei”. La Alba Iulia a reprezentat „Societatea fondului pentru ajutorarea zărilor români”. După înfăptuirea unirii a fost unul dintre organizatorii învățământului liceal arădean. A fost primul director al Liceului „Moise Nicoară”, ajutându-l pe V. Goldiș în opera de organizare a liceului. Între 1920-1929 a fost director al Liceului „Elena Ghiba Birta”. În același an a fost numit director al Școlii Normale din Oradea, unde s-a remarcat prin activitatea sa școlară și culturală.

VICTOR STANCIU (1844-1953), a fost o figură prestigioasă a învățământului românesc din Transilvania. Originar din localitatea Viștea (Făgăraș), a studiat la Brașov și Buda-

pesta, unde a obținut doctoratul în științe. Între 1909-1913 a fost profesor la Școala civilă din Sibiu, de unde a fost chemat la Arad ca director al Școlii civile de fete. În acest oraș a desfășurat o bogată activitate culturală pe care istoria n-o poate ignora. A colaborat la publicațiile arădene „Biserica și școala”, „Tribuna” și „Românul”, a fost redactor al revistei „Pagini literare” și conducător al „Bibliotecii Semănătorul”.

Pedagog înzestrat, Victor Stanciu a abordat în studiile sale probleme de metodică a predării științelor naturii. Studiul său „Științele naturale și dragostea pentru natură”,

Agârbiceanu, L. Blaga, I. Lu-paș, S. Dragomir, I. Mateiu și alții, care, cu toții, erau luptători pentru realizarea idealului nostru național. În timpul războiului Școala civilă de fete a devenit un loc de întâlnire a forțelor culturale arădene. În sala ei de gimnastică a avut loc ședința în care s-a decis convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, la care, directorul școlii, inimosul și popularizator al științei, Victor Stanciu, a participat ca deputat ales de corpul didactic al școlii pe care o conducea. După înfăptuirea unirii, Victor Stanciu a devenit profesor al Universității din Cluj, unde a funcționat pînă la pensionare.

pe care ei le inițiau. În timpul războiului a desfășurat o activitate discretă de întărire a încrederii sătenilor în victoria forțelor naționale.

În noiembrie 1918, când vechea lume se descompunea, Sabin Evuțianu a fost unul dintre oamenii condeiului care a contribuit la pregătirea spiritelor pentru înfăptuirea marelui act al unirii. E prezent la acțiunile Consiliului Național Român, ale gărzilor naționale din oraș sau din diferite localități arădene și de la reparația ziarului „Românul” a fost redactor al acestei publicații, axându-și articolele pe două teme principale: suferință și credință. Unele articole publicate în acest timp s-au bucurat de răsunet în conștiința publică. Așa au fost cele cu titlul „Golgota”, „Glasul conștiinței”, „Mortul neamului”, „Cain”, „Pe cărări noi” și altele. În articolele publicate s-a dovedit a fi un observator atent al realităților cotidiene arădene, dar și un publicist dornic să sădească încrederea în ziua de mâine în conștiința contemporanilor săi. Pentru articolul „Cain” a trebuit să fugă la Odvoș la vârul său, unde s-a ascuns de gardiști dușmani care-l căutau cu înfrigurare.

Alături de profesorii arădeni T. Botiș, L. Iacob, N. Mihulin, I. Clopoșel și Victor Stanciu, Sabin Evuțianu a contribuit enorm la afirmarea ideii unirii românilor în masele românești din Arad și județele învecinate. Corpul profesoral al Preparandiei din Arad a avut încredere în capacitatea și atitudinea sa atunci când l-a ales să-l reprezinte ca deputat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. La începutul anului școlar 1919-1920, Sabin Evuțianu a fost numit director al Liceului „Traian Doda” din Caransebeș, iar în mai 1923, a fost instalat ca inspector școlar al regiunii Banat. A activat în această calitate pînă la pensionarea sa în 1946. Între 1937-1947, a fost președinte al „Astrei Bănățene”.

Cei trei profesori de științele naturii la care m-am referit nu s-au izolat în cabinetele lor de lucru; ci au fost luptători pentru înfăptuirea unirii românilor. Ei n-au urmărit numai educația intelectuală a elevilor lor, ci, mai presus de acest obiectiv, au avut ca scop întărirea conștiinței lor naționale și a deciziei de a lupta cu devotament pentru făurirea României Mari și progresul ei. Consider că ne aflăm în slujba aceluiași nobil scop național.

prof. dr. AUREL ARDELEAN
prorectorul
Universității de Vest
„Vasile Goldiș”

NICOLAE MIHULIN (1878-1941) VICTOR STANCIU (1884-1953) SABIN EVUȚIANU (1889-1977)

publicat în anuarul din 1909 al Preparandiei din Arad, se remarcă prin ideile sale noi. El consideră că studiul naturii e chemat să conducă pe elevi spre „o bine întemeiată filozofie a vieții”, care să aibă în centrul ei înțelegerea naturii și o atitudine prietenească față de ea. Activitatea sa de popularizare a științei l-a impus ca unul dintre deschizătorii de drum în acest domeniu. În „Biblioteca Semănătorului” a publicat o lucrare din domeniul botanicii, PLANTELE DE LEAC, și schițe de popularizare științifică sub titlul CUIB DE RÂNDUNICĂ. A reușit să atragă în activitatea de popularizare științifică a „Bibliotecii Semănătorul” pe cunoscutul botanist transilvănean Al. Borza și pe Gavril Todică.

Dar contribuția cea mai valoroasă a lui Victor Stanciu la întărirea unității spirituale a românilor din Transilvania a fost constituită de redactarea revistei „Pagini literare”, care a apărut de la 1 martie la 28 iunie 1916. Victor Stanciu a considerat această publicație ca pe o revistă „a noastră a tuturor a cei care ne vom încălzi la razele de lumină ale culturii răspândite în coloanele ei”. Prin această revistă s-a realizat concentrarea tuturor forțelor scriitoricești transilvănene în vremuri de restriște. „Idealul deșteptării culturale a obștii” pentru care a militat revista însemna și o pregătire a comunității românești pentru înfăptuirea unității sale politice.

Victor Stanciu a reușit să grupeze în jurul acestui stindard cultural arădean forțe culturale transilvănene ca I.

A fost senator de Hunedoara și subsecretar al Ministerului Agriculturii în guvernul condus de Nicolae Iorga.

SABIN EVUȚIANU (1889-1977), a fost unul dintre organizatorii neîntrecuți ai învățământului din Banat după unire. Fiu de preot din Pecica, a studiat la Brad, Oradea și Brașov, de unde s-a îndreptat spre Budapesta pentru continuarea studiilor. S-a impus prin seriozitate și dreaptă judecată printre colegii săi, care l-au ales președinte al Societății „Petru Maior”. În cadrul „Societății”, a militat „pentru încheierea rândurilor și strângerea energiilor între frați în jurul unui scop comun”. Acest scop era întărirea conștiinței naționale a celor câteva sute de studenți români aflați în capitala Ungariei și a puternicei colonii române din acest oraș.

În toamna anului 1911, Sabin Evuțianu a fost chemat ca profesor de științele naturii la Preparandia din Caransebeș, unde, scrie el în amintirile sale, „am putut să pun în stare de funcționare laboratorul de chimie, să îmbogățesc colecția de biologie și să introduc în programa școlii experiențele de laborator”. A fost unul dintre colaboratorii publicației „Foaia diecezană” din Caransebeș. N-a predat mulți ani în acest oraș, căci la începutul anului școlar 1913-1914, a fost chemat ca profesor de pedagogie al Preparandiei din Arad.

Ca profesor al unei vechi instituții de învățământ românesc, a fost alături de directorul școlii, vajnicul luptător național R. Ciorogariu, și de directorul ziarului „Românul”, V. Goldiș, în acțiunile culturale

Ideea de unitate națională în publicistica arădeană

((Urmare din pag. 1))

parlamentare din perioada regimului liberal, mișcarea memorandistă și reluarea activității parlamentare începând cu anul 1905.

Acest fenomen caracterizat prin prezența activă, pe arena istoriei, a românilor arădeni se explică prin faptul că aici instituțiile și factorii de cultură au reușit să cultive și să dezvolte de timpuriu conștiința

politică și națională a poporului român. Astfel, la 1812, la Arad, s-a înființat Preparația, în care profesori renumiți au pregătit serii de învățători, ce o dată cu lumina de carte au adus în lumea satelor și flacăra dragostei de neam. De asemenea, la Arad s-a înființat, la 1862, Asociațiunea Națională pentru Cultura și Conversarea Poporului Român, care a contribuit prin cărți, prin literatură și artă,

în această parte a țării, la cultivarea valorilor naționale — limba și folclorul, literatura și istoria românească. Presa românească arădeană, ale cărei începuturi sînt fixate în 1869, va ajunge la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, prin „Tribuna poporului” („Tribuna”) și „Românul” să domine viața politică și culturală a Transilvaniei. Prin aceste ziare s-a plămădit, din

punct de vedere ideologic și politic, generația Marii Uniri. Articolele cu conținut politic și literatura din paginile acestor mari cotidiane au militat pentru reluarea activității parlamentare, pentru radicalizarea luptei de eliberare națională, pentru pregătirea și înfăptuirea celui mai important act din istoria noastră contemporană, la 1 Decembrie 1918 — realizarea României Mari.

„Ioane, ia sama bine, țara asta se razimă pe tine!”

((Urmare din pag. 1))

consătenilor lor, prin devoțiune pentru idealul unirii, prin sfaturile acordate celor aflați în situații grele și prin îmbărbătarea în momente de cumpănă. Ion Chiușdea din Luncoșoara și-a îmbărbătat consătenii în adunările populare ținute în toamna anului 1918; Todor Mornăilă din Șimand a fost nu numai un sfetnic al consătenilor săi, ci și al lui Iustin Marșieu, primul prefect al Aradului. La fel, Simion Codreanu din Siclău a fost un lider al satului în timpuri grele. El s-a remarcat prin curajul său și prin spiritul de sacrificiu cu care și-a ajutat consătenii.

Unii țărani arădeni angajați în lupta națională n-au acționat numai în satele lor, ci au însoțit oameni politici arădeni în acțiuni desfășurate în sate îndepărtate. Petre Dragoș și Teodor Orga din Pecica s-au deplasat și în alte sate pentru a participa la lupta națională. Ei au sprijinit pe țărani din Micălaca în timpul alegerilor parlamentare. Gheorghe Leric din Troaș (1856-1928) și Ion Leric din Dumbrăvița (1861-1939) l-au sprijinit pe V. Goldiș în lupta sa „pentru dezrobirea neamului nostru oropsit și nefericit”, cum scria directorul ziarului „Românul”. Cei doi au suferit maltratări, injurii și umilințe pentru credința cu care l-au urmat pe V. Goldiș.

Eficiența luptei pentru unire a țărănimii arădene a fost remarcată de autoritățile administrative și judiciare ale epocii, care au inițiat acțiuni represive față de țărani fruntași. Țărănilor Iota Păndan, Mitru Nină, Avram Alexa și Ion Gabor din Micălaca li s-a intentat proces de agitație contra statului dualist pentru faptul că au intonat „Tricolorul” și „Hai să dăm mână cu mână”. Cei patru țărani s-au apărât singuri la proces, ceea ce înseamnă nu numai curaj, ci și forță intelectuală și demnitate umană. De asemenea, economistul George Roșu din Păncota i s-a intentat proces de agitație pentru atitudinea sa românească.

La izbucnirea ostilităților militare în vara anului 1914, trimiterea spre front a țărănilor a luat proporții înspăimântătoare. Satele erau golite de bărbați, iar greul vieții a rămas pe umerii femeilor. Într-un recensământ al jertfelor românilor din Transilvania în timpul primului război mondial, cunoscutul

istoric Teodor V. Păcățian aprecia că în structura armatei imperiale s-au aflat 489454 de români. Țărănimia a dat cel mai mare contingent de ostași. Au fost mobilizați țărani din Pecica (512), Sâmbăteni (182), Mândruloc (118), Covăsint (437), Săvârșin (206), Păuliș (203), Târnova (201), Șepreuș (164), Măderat (195), Comlăuș (201), Agraș (240), Apateu (235), Șiria (326) și mulți alții din toate satele bănățene și arădene. De la Atlantic până la Vladivostok s-au aflat soldați ardeleni pe fronturile de luptă sau în lagărele de prizonieri.

Muți țărani au fost în toamna anului 1918 în fruntea luptei pentru unire. Amintim câteva nume: Ion Burza (Păncota), Teodor Halmăgean (Răpsig), Dimitrie Nica (Moroda), Dumitru Muscan (Socodor), Ignatie Bogdan (Zărand), Stoiu Sârbu (Guvin), Vasile Doncea (Buteni), George Vidican, Mihai Ionca, George Botaș și Simion Irimie din Grăniceri și mulți alții pe care scurgerea timpului i-a aruncat într-un con de penumbră.

Țărănimia arădeană a plătit cu închisoare, internare în lagăre și sânge atașamentul ei nedezmintit față de marea cauză a unirii. Ion Clopoșel vorbește în cartea sa REVOLUȚIA DIN 1918 ȘI UNIREA ARDEALULUI CU ROMANIA, 1926, de jertfele din Chereuș, Tauț, Covăsint, Mândruloc și satele din zona Făgetului. Dar jertfe au fost înregistrate și în alte sate: Șepreuș, Chișineu-Criș, Comlăuș, Otlaca și Șiria. Și pe străzile Aradului a curs sânge curat de țaran român nevinovat cum a fost cazul lui Lae Barna din Covăsint și alții. Cu toate că jertfele umane au fost mari, hotărîrea țărănimii arădene de înfăptuire a unirii a rămas neclintită.

În ultimele zile ale lunii noiembrie 1918 mii de țărani arădeni se îndreptau pe Valea Mureșului spre Alba Iulia. Convoaie nesfârșite de căruțe și trenuri ticsite de țărani rumeni din mănăstirea Câmpie a Aradului se îndreptau spre orașul în care Mihai Viteazul realizase unirea celor trei Țări Române. Ideea înfăptuirii unirii devenise o forță spirituală în lumea satului arădean. Analiza faptelor acestei țărănimii, considerată de istorie „o podoabă a culturii și tradițiilor istorice”, este reconfortantă. Retrospectiva istorică ne întărește încrederea în ziua de mâine și în rolul constructiv al țărănimii române în marile momente ale istoriei.

UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” ARAD

Planul de școlarizare pentru anul universitar 1993/1994

FACULTATEA DE DREPT	200 locuri	4 ani
Specializări:		
— Drept		
— Ziaristică		
FACULTATEA DE MARKETING-MANAGEMENT - INFORMATICA - COMERȚ INTERNAȚIONAL	120 locuri	5 ani
Specializări:		
— Marketing - Comerț Internațional		
— Management - Informatică		
FACULTATEA DE MEDICINA GENERALĂ	80 locuri	6 ani

FACULTATEA DE STOMATOLOGIE	80 locuri	6 ani
COLEGIU DE TEHNICĂ DENTARĂ	80 locuri	3 ani
FACULTATEA DE FARMACIE	60 locuri	5 ani
Specializări:		
— Farmacie		
— Marketing farmaceutic		
— Cosmetologie		
FACULTATEA DE EDUCAȚIE FIZICĂ	60 locuri	4 ani
— Educație fizică		
— Cultură fizică recuperatorie - Kinetoterapie		
— Management și impresariat sportiv		

Românul

Editat de Consiliul local municipal prin Comisia învățământ, știință, cultură, sport, protecție socială, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” și suplimentul „RELIEF” al ziarului „Curierul Aradului”.

GOLECTIVUL DE REDACȚIE:

AUREL ARDELEAN, VASILE POPEANGĂ și EMIL ȘIMĂNDĂN (Redactor șef)

Adresa redacției:
B-dul Revoluției,
nr. 81.

Telefon: 16228

controlează cca 600 tricotaje și confecții pe zi. Înainte, patru oameni controlau cam jumătate din această producție. La producție-creație avem, de asemeni, un singur om. Sunt muncitoare care rămân în fabrică după timpul de lucru, ca să-și poată însuși noi faze de lucru, să poată trece la nevoie de la o mașină la alta. Fiecare e propriul său controlor de calitate, gospodar grijuliu pentru materia primă.

— De aici, de unde meșteșugul a ajuns artă, pleacă lunar spre Italia, Germania, Franța, deci tocmai spre țări cu o bogată tradiție, în acest domeniu, 17.000—20.000 tricotaje și confecții, ducând cu ele fama unui colectiv aflat în jubileul de numai un an. De altfel, e bine de știut că din acest an întreaga producție merge la export, existind contracte ferme pentru tot ce se poate produce aici până în 1994.

• Domnul director Tomuța ne-a vorbit în continuare cu vădită mândrie despre dezvoltarea bazei tehnico-materiale a întreprinderii, despre rolul acestora și sporirea calității produselor.

— Noua linie tehnologică ce-și va arăta foloasele în întreaga noastră activitate a fost montată într-o hală amenajată cu forțele proprii. Am primit de la partea italiană 40 de mașini de ultimul tip, pentru confecții, care vor începe să producă de la 1 mai. Am mai procurat o mașină electronică de brodat, cu opt capete, în șarje de patru culori. Ne-au dotat, de asemenea, cu o instalație de

imprimat la rece, eliminându-se cea clasică. După cum vedeți nu stăm pe loc, ne dezvoltăm.

— Toate bune și la locul lor, domnule director, italienii, francezii, germanii sunt bucuroși să poarte tricotajele, confecțiile pe care le produceți. Dar noi, arădenii?

— Stăm la dispoziția arădenilor cu două magazine proprii: unul în Micălaca

— Piața Soarelui, altul lângă „Fortuna”, pe care le aprovizionăm cu produse pe care le realizăm în plus. Din luna mai, apărăm pe piața arădeană cu produse noi — tricouri, lenjerie pentru femei și vom colabora cu „Arădeanca” cu confecții pentru păpuși.

— Dacă în mai puțin de un an ați înfăptuit atâtea, desigur vă gândiți și la viitor.

— Ne preocupă să organizăm la Arad primul holding și acesta socotesc eu că s-ar putea face cel mai bine cu sprijinul prefecturii, al primăriei, care ar trebui să sprijine mai mult conducătorii de unități, întreprinderile care merg bine și nu ridică probleme.

— Cum vedeți dvs. acest holding?

— Am și discutat la Lipova, de unde vom începe acțiunea. Noi vom primi materiile prime din import, vom face eroitul și imprimatul, apoi vom da unor secții din localitățile județului să facă cusutul confecțiilor. Acestea se vor întoarce la noi, le finisăm, le ambalăm și le expediem beneficiarilor. Avem o mare răs-

Domnul director
MITRUȚ TOMUȚA

pundere pentru piața externă, a cărei încredere am câștigat-o și trebuie s-o păstrăm. De exemplu, am ajuns acolo încât produsele noastre, ambalate și sigilate de noi, se introduc direct în comerțul italian și francez, ceea ce nu e puțin. Mă gândesc ce eficient ar fi acest holding dacă s-ar pune în mișcare întreaga industrie textilă și de confecții arădeană, sub îndrumarea prefecturii, a primăriei. S-ar putea face expoziții cu caracter permanent, o reclamă interesantă, eficientă, s-ar putea organiza noi unități de desfacere, etc.

— Dvs. faceți reclame, participați la expoziții și târguri interne și internaționale?

— Am vizitat diverse expoziții de produse textile, am trimis colecții de produse în Danemarca, Germania, Elveția, Austria, Franța, în urma cărora am și primit comenzi, pe care, din păcate nu le putem onora din cauza lipsei de materii prime. S-au organizat atâtea depozite care vând în angro țigări, cafea, băuturi. Pe când și un angrosist de fire? Sunt de părere că mica industrie ar trebui sprijinită mai mult, să se bucure de mai multă atenție din partea guvernului, îndeosebi unitățile care merg bine și aduc valută țării.

Pagină publicitară de
I. BRATU și I. SAVU

Instantaneu din secția de producție

Șantierul construcției-montaj din cadrul R. A. „PETROM“

— Domnule Neață am dori, pentru început să prezentați în câteva cuvinte șantierul pe care îl conduceți.

— Șantierul de construcții-montaj a realizat cu ajutorul Regiei Autonome Petrom, construirea unei fabrici de producere a azotului și oxigenului.

Șantierul a angajat lucrarea cu S.C. Amarad S. A. Arad, condusă de domnul director Cheregi Miron. Contractul cu antreprenorul a început în data de 1 aprilie 1992 și s-a terminat la 30 aprilie anul curent.

— Care este valoarea acestei investiții?

— Investiția s-a ridicat la 500 milioane lei, efortul depus pentru construirea acestei fabrici fiind suportat de Regia Petrom din surse proprii.

— Care este obiectul de activitate al acestei fabrici?

— Noi producem azot lichid, atât de necesar în industria și exploatarea petrolieră, precum și oxigen gazos pe care îl punem la dispoziția tuturor potențialilor cumpărători.

— Având în vedere faptul că terminarea acestui obiectiv industrial s-a realizat cu puțin timp în urmă, care este stadiul în care se află activitatea dumneavoastră la ora actuală?

— În prezent ne aflăm în probe tehnologice, căutăm cele mai optime soluții pentru a ajunge la parametrii proiectați; asistența tehnică ne-a fost asigurată de firma Astec Lupu SRL.

— Care este capacitatea de producție a noii fabrici?

— Capacitatea de proiectare este de 200 litri de azot lichid pe oră, respectiv 50 mc. de oxigen gaz pe oră.

— Câteva cuvinte despre eficiența economică.

— Eficiența economică nu se concretizează aici la fabrică ci ea se va simți în modul și procesul tehnologic de sondă. Este suficient să vă dau un exemplu pentru a vă putea face o imagine de ansamblu asupra ceea ce numim noi eficiență economică. Prin metode clasice: pistonările și tratamentele electuate durau aproximativ o lună, pe când cu azotul furnizat de noi durata operațiilor se reduce la 4-6 ore. Iar una e să dai drumul la o sondă într-o lună și cu totul altceva într-o jumătate de zi, asta dacă ne gândim numai la producția suplimentară care se obține.

Toate țările folosesc această operație cu azot lichid. Siguranța este mult mai mare și se operează mult mai ușor.

— Care sunt beneficiarii dumneavoastră?

— În primul rând se situează schelele de petrol din cadrul Regiei Autonome Petrom, pentru azot lichid; în timp ce oxigenul gazos poate fi achiziționat de orice persoană fizică sau juridică.

— Care sunt modalitățile prin care furnizați produsele obținute?

— Cu Regia Autonomă Petrom furnizarea azotului se face pe baza unor contracte ferme, pentru oxigen nu am realizat încă desfacere pe baza unor contracte ci pe bază de comandă.

— Vorbind despre beneficiari, aceștia sunt doar din județul nostru?

— Categorie nu, raza noastră de activitate se întinde de la județul Caraș-Ti-

miș Arad — Bihor — Satu Mare de fapt întreaga zonă petrolieră de vest a țării.

Dar furnizăm azot și în alte zone, de exemplu în zona Irgu Jiu, Moinești etc.

— Există în județul Arad o unitate cu același profil?

— Combinatul chimic, dar producția obținută este folosită pentru nevoile interne.

Convorbirea cu domnul **NEAȚĂ SPIRACHE** șeful șantierului

— Care este personalul de care dispuneți și care este calificarea lui?

— Personalul nostru este bine calificat, cu experiență pe toate posturile și schimbările. Schema privind personalul nu este încă definită, având în vedere faptul că în acest moment ne aflăm în probe tehnologice. Avem 45 de angajați într-un program non-stop, pe patru schimburi, urmând să completăm schema cu noi posturi.

— Întrebarea următoare vine direct de la sine. Care este retribuția salariaților dumneavoastră?

— Salariile sunt mulțumitoare, există sporurile de rigoare conforme cu contractul colectiv de muncă.

— Într-o activitate nou începută este firesc să vă întâlniți și cu greutăți, care sunt acestea?

— Deocamdată întâmpinăm greutăți în alimentarea cu apă de la oraș care nu asigură presiunea suficientă. Suntem la capătul liniei de alimentare și înregistram pierderi mari fiind necesar introducerea unor schimburi suplimentare pentru încărcarea cuvelor noastre cu apă.

— Și care ar fi soluțiile?

— O primă soluție constă în introducerea unui rezervor de compensare

sau un puț suplimentar. Această ultimă soluție ar duce la cheltuieli duble datorită creșterii numărului înlocuirilor schimbătorilor de iod, datorită durității superioare a apei, care în final se răsfrânge asupra produsului finit.

— Descrieți-ne procesul tehnologic.

— Materia primă utilizată este aerul, din care cu ajutorul unui compresor se separă și se condensează azotul lichid, respectiv oxigenul. Deși materia primă este „gratuită”, cea mai mare pondere în stabilirea prețului produselor noastre este dată de energia electrică, de costul ridicat al acesteia și al consumului mare necesar.

— Deși la început de drum, care sunt rezultatele obținute până acum?

— Fiind în probe nu avem încă întocmit un bilanț, nu s-au calculat exact aceste cifre.

— În cadrul șantierului de construcții-montaj ce alte activități prestați?

— Șantierul nostru cu ajutorul Regiei Autonome PETROM a mai construit pe lângă această fabrică, 55 de apartamente în cartierul Alfa, din care 19 apartamente în blocul 88, ocupate deja de poii locatari; încă 20 de apartamente în blocul 766, sunt în stadiul de finisare, într-o lună vor fi gata; iar în blocul 73 mai avem 16 apartamente în lucru. Antreprenorul general pentru aceste locuințe este CONSTAR SA. Aceste apartamente sunt distribuite lucrătorilor Regiei PETROM din zona Aradului, cu predilecție muncitorilor din cadrul Șantierului construcției-montaj.

— Care este activitatea de bază a acestui șantier?

— Sarcina de bază a șantierului construcției-montaj este cea de echipări sonde, conducte amestec plus gaz-lift; de asemenea realizăm căi de acces (drumuri) spre sonde, montări unități de pompare, turle de proiectie, reparații de întreținere și capitale.

Pe baza desfășurării acestei activități obținem un profit de 100-120 milioane lei producție/lună.

— Domnule Neață vă mulțumim pentru timpul acordat și vă dorim multe realizări în continuare.

Discuția purtată cu șeful șantierului de construcții-montaj se oprește aici, vizita noastră pe acest șantier continuă.

Vizităm laboratorul unde se verifică puritatea azotului și alte măsurători de laborator necesare, precum și secția în care se află compresorul, elementul de bază al procesului tehnologic, peste tot o curățenie re farmacie, o atmosferă calmă propice muncii... cam asta este imaginea imprimată după prima vizită pe acest șantier.

Concluzii? — nou obiectiv industrial, noi locuri de muncă, cointerese din partea tuturor: conducere-angajați, factorul uman, forța de muncă, estimată la adevăratul nivel, preocuparea șantierului pentru asigurarea unei vieți decente angajaților săi, salarii mulțumitoare, locuințe etc. Sperăm ca acest exemplu să fie molipsitor și pentru alte societăți comerciale arădene.

Interviu publicitar realizat de
I. SAVU — V. MOȘ

Foto: AL. MARIANUȚ

de transformări sociale rapide

că această „cădere“, inițială a ofertei de bunuri materiale, indusă de procesele de transformări structurale profunde și rapide ale sistemului, poate genera tensionarea unor raporturi sociale, până la un nivel care ar putea face inoperantă, relația de substituție amintită.

Multiple și complexe implicații în acest domeniu, sint induse și de particularitățile generale ale orientărilor valorice specifice populațiilor din zonele geopolitice și culturale sud-est și central europene, generate, atit de factori etnici, naționali, politici, sociali, cit și de factori culturali. Din acest punct de vedere, spre deosebire de orientările valorice specifice societăților occidentale și, îndeosebi, americane, la noi se manifestă la nivelul aproape al întregii populații, sentimente, convingeri, atitudini și comportamente marcate, între altele, de:

— teama față de necunoscut și de forța destinului;

— reticența față de schimbare, considerată de cele mai multe ori ca o desfășurare distructivă a proceselor sociale, care amenință stabilitatea valorilor, continuitatea, tradițiile, vechile și bogatele moșteniri istorice, naționale etc.;

— recunoașterea și aprecierea pozitivă a autorității, a rolurilor și statutelor ierarhice, care conferă stabilitate și securitate, toate acestea marcând profund relațiile interpersonale sau grupale, distanțele sociale etc.;

— dificultățile de a recepta în mod autentic valoarea individualității și a caracterului privat al vieții individuale, concepute ca valori fundamentale, care exprimă ideea că fiecare om este o realitate unică, inconfundabilă, total diferită de oricare alta și, de aceea, deosebit de valoroasă și că tocmai din această cauză, fiecare trebuie să aibe dreptul și libertatea unei vieți personale așa cum și-o conștie și dorește, fără izolare de grup și de societate

— dificultățile de angajare și de orientare spre acțiune și muncă, preferințele pentru soluționarea problemelor pe alte căi, decit cele firești, respectiv cele ale acțiunii eficiente și „lucrului bine făcut“;

— teama de competiție și de risc, orientarea spre trecut, în general, reticențe în abordarea prospectivă a lumii și a vieții

— caracterul formal, subtil uncori ritual al relațiilor interumane și sociale, ceea ce conferă un caracter închis, ascuns, greu de descifrat, conținutului și sensului lor;

— un mod specific de raportare la timp și la valorificarea sa, ca resursă esențială a dez-

voltării, marcat de comportamente care exprimă încrederea că timpul este infinit, el există din belșug și, ca atare, el poate fi utilizat oricum, fără prea multe precauțiuni.

Dacă avem în vedere că toate aceste orientări valorice sint în contradicție cu natura și esența sistemelor sociale spre care ne îndreptăm — economiile de piață — atunci putem explica cea mai mare parte a fenomenelor sociale și morale cu care ne confruntăm, a stărilor tensionate și anomice, existente în toate componentele și la toate nivelele sistemului social. Este clar că, atita timp, cit noile valori și norme sociale nu sint clar definite pentru numeroșii actori sociali, nu sint asi-

Grafică de Aculina Popa Strașnei

milate și tomeanic instituite, iar pe de altă parte, că nu se poate miza pe instituirea spontană, imediată, a unei „noi valori morale“, sint necesare eforturi asidue de căutare, de reflecție și de acțiune pentru elaborarea și aplicarea celor mai adecvate măsuri de soluționare a problemelor.

Dat fiind faptul că ne aflăm în planul ordinii morale, este important a concentra preocupările în direcția determinării corecte a obiectivelor activității umane, a criteriilor și modalităților de apreciere a semnificațiilor realității și obiectivelor de acțiune, a modelelor ce ar trebui să fie urmate;

În această privință, vechile doctrine și ideologii — marxismul și liberalismul clasic — nu mai satisfac, primul din motivele cunoscute, al doilea, înainte de toate pentru că, se întemeiază pe o viziune îngustă despre om, pe care îl consideră ca un robot economic, interesat exclusiv de profit și avantaje materiale, neglijând faptul că omul este o ființă care are voință, aspirații culturale, capacitate de solida-

ritate și de sacrificiu etc. Dacă este așa, atunci ce putem propune, noi, astăzi, altceva decit au propus predecesorii noștri?

Citeva idei, ipoteze, evident, discutabile, ar putea fi sugerate, atit pentru explicarea stărilor prezente, cit și pentru formularea obiectivelor și acțiunilor care să permită o mai bună soluționare a problemelor cu care ne confruntăm.

Punctul de plecare al modelelor, strategiilor și programelor de dezvoltare socială, politică, economică, culturală trebuie să îl constituie, nu ansamblurile generale sau mecanismele macrosistemelor economice sau sociale, ci universul uman, individual și colectivitățile umane primare, cu necesi-

poem turnat în bronzul melancoliei

dialog somnolent cu copilul
bălai
cuvinte moi străpunse de
săbiile amiezii exorbitante —
urcuș anevoios pe dealul
despuiat de copaci
în incinta taberei de sculptură
printre pietre ciudate muncite
de miini omenești
despicate cu greu, ascemeni
scoicilor
de la mari adincimi
și închipuind ferestre decupate
în calcare carpatine
prin care poți vedea degetele
luminii
dăltuind — între bărbi dacice —
femurul timpului
coloane răzlete pietre tombarie
capiteluri
ce-și trimit mesajul spre
distileriile cerești,
câteva întâmplări stranii ale
acelor zile:
un șarpe viu ascuns sub capota
mașinii
pepiniera de salcimi devastată
de mistreți
racul cu un singur clește găsit
de copii
în albia pârului
puiul de lup încolțit de dulăi
peste noapte
și roiul de întrebări — ale
copiilor —
rămase fără răspuns în
crepuscul
ca stupul fără matcă
im-răstiat în câteva clipe în cele
patru zări.

au clair de la lune

sub bolțile teiului din poiană
la capătul aleii pe care
custodele parcului
a numit-o inspirat — a plopilor
fără soț —
nu departe de pădurea de
argint
și de colecția plantelor
memoriale
ne-am adunat ca la o apă a
vavilonului
să ne etalăm grieful monoton
al zilelor și nopților
trecute pe curat
de fiecare dată cind annie și
michel se opresc aici
în lungile lor călătorii răsăritene
aflațe sub mirajul țării lui
dracula
(„nous sommes ici aux portes
de l'Orient
ou tout est pris a la légère“)
sub bolțile teiului din poiană
mă văd și acum concepindu-mi
poemul
în jurul focului profan stîrnit
de slănina
din frigările improvizate la
repezoală
unde s-a încins o horă de
cuvinte
românești franțuzești și
nemțești
pînă tîrziu cind annie
cu o voce pritocită de curentii
atlanticului
ne-a suflat în ochi pulberea
mierie a
clarului de lună.

Prof. dr. ȘTEFAN COSTEA

Rolul lui Ioan Slavici în elaborarea Memorandum-ului

Acum acesta s-au împlinit 100 de ani de când o impunătoare delegație — 300 de români — reprezentând toate categoriile sociale din Transilvania și Banat a înaintat curții de la Viena „Memorandum”-ul; operă a fruntașilor P.N.R., făcut cunoscut în presa mondială, el a însemnat un reviriment în lupta națională. Cuprinzând în esență suferințele și nedreptățile istorice ale românilor din aceste provincii și revendicările ce nu mai sufereau amânare, „actul”, viza în ultimă instanță abolirea anacronicului sistem dualist austro-ungar; el încheia un secol de luptă petiționară și de relative speranțe în bunele intenții ale împăratului față de naționalități; realiza legătura între „inteligentă” și mase, între românii înglobați și România și transforma cauza românilor într-una europeană.

Fără a intra în detalii, în elaborarea „Memorandum”-ului un rol important l-a avut și Ioan Slavici; rolul său este însă puțin cunoscut: marelui public, iar unele lucrări de memorialistică pot semăna

confuzie. Este meritul istoricilor clujeni St. Polverejan și N. Corjoș de a fi precizat și rolul lui Slavici, inclusiv prin recenta conferință din acest an de la Lugoj.

Proiectat încă din 1881, odată cu constituirea P.N.R., unic și realizat într-o primă variantă de către Gh. Barițiu în 1882, elaborarea în „înaintarea”, „Memorandum”-ului sint. definitiv hotărâte la Conferința Națională a P.N.R., din 7-9 mai 1887.

La 10 mai 1887, sub președinția lui Gh. Barițiu, Comitetul Central al P.N.R., însărcinează biroul să prezinte un proiect la viitoarea ședință, peste aproximativ o lună. Biroul C.C. (Gh. Barițiu, E. Broște, I. Slavici), încredințază lui Slavici misiunea redactării.

Cu acerbia-i cunoscută, Slavici întocmește proiectul și îl prezintă la ședința plenară a C.C. din 30-31 iulie; celor 11 membri componenți Slavici le distribuie spre studiere și completare cite un exemplar scris de mână.

„Memoriul” lui Slavici a fost primit diferit; considerat de unii perfect și complet, de

alții respins, respectiv de gruparea din jurul lui Vincentiu Babeș, de fapt și cu această ocazie se manifestau divergențele din cadrul P.N.R.

Textul urma să se stabilească definitiv la ședința din august dar, lovit în amorul propriu, aflându-se la băi la Buzna, lasă de înțeles că nu va participa la ședință.

La 30 august — fără Slavici — C.C. respinge proiectul său și-i inapoiază toate cele 10 exemplare, însărcinând cu o nouă redactare pe Aurel Mureșianu și Iuliu Coroianu (acesta fiind considerat și autorul principal al „Memorandum”-ului finalizat în 1892, 25 martie).

Deși nu ni s-a păstrat „varianta Slavici”, se poate deduce că ea nu diferea în esență de celelalte, inclusiv de cea finală; ca toate, ea cuprindea principalele revendicări și argumentația necesară, diferențele fiind probabil de „ton”, de atitudine față de tron, etc.

De altfel, spirite instruite, oricare dintre fruntași ar fi putut elabora în timp scurt memoriul; trenarea s-a datorat unor divergențe din cadrul P.N.R., precum și a „momen-

tului favorabil”, difuzării și înaintării.

Documentul final (1892 — martie) este mai mult o operă colectivă a fruntașilor P.N.R., chiar dacă se detașează un „autor”, respectiv Iuliu Coroianu. Că „proiectul Slavici” și el personal au avut o contribuție în finalizarea „actului”, nu incupe dubiu, mai ales că majoritatea punctelor erau „imuable”, încă de la încercarea lui Barițiu. Unii fruntași, în memorialistă, susțin că Slavici a contribuit chiar la completarea „Memorandum”-ului după prima tipărire, 1891, până la faza finală, 25 martie 1892, și că ar fi contribuit la traducerea lui în limba maghiară și germană, deși nu toate păreri sunt la fel.

La centenarul acestui mare moment al căii noastre naționale, între atâtea nume ilustre, cel al scriitorului șirian își are locul bine stabilit de istorie, lucru ce se cuvine a fi reamintit.

Prof. PAVEL COCIUBA

POVESTIRE de C. Bonta

În satul copilăriei mele, localitate așezată în cimpia Bihorului, Singiorzul nu era socotit ca mare sărbătoare. Totuși pentru unii oameni această zi — trecută în calendarul ortodox la 23 aprilie — avea o anumită semnificație.

Noi, copiii, așteptam cu bucurie Singiorzul. Și mai cu seamă dacă era timp frumos: Ne sculam de dimineață, umpleam cofele cu apă și începeam să ne udăm unii pe alții până când ne făceam learcă. Într-un tirziu după ce ne săturam de hirjoneală stăteam mai la o parte și priveam ce fac și cum se udă cei mari.

Se așeza fata în dosul gardului de la uliță cu cofa plină de apă lângă ea. Și numai ce o auzai: „Măi Lică, vino un pic, pină aici că am să-ți spun o vorbă”. Curios să vadă ce i se va spune, flăcăul se apropia de gard. Când Măria socotea că a sosit momentul, ridica binisor cofa cu apă și-i deserta conținutul în capul lui Lică. Și se așternea apoi pe ris de se cutremura. Tinărul, inciuat, vrind să se răzbuie pentru o asemenea păcăleală, alerga după fată în lungul uliței, iar noi, cei mai mici, îi însoțeam veseli și gălăgioși. În cele din urmă, neavind încotro, fata încetinea pasul, iar Lică, birui-

tor, puneu mina pe ea. Urma pedeapsa: Maria, în hazul tuturor, trebuia să se lase sărutată.

Așa am știut eu ani la rând Singiorzul. Pină într-o zi când, ajuns mai mărișor, tata m-a luat cu el la biserică. Aici — lume multă. Mai multă decât atunci când ne ducea dascălul cu școala la biserică. Ne-am făcut și noi un pic de loc printre oameni, lângă ușa de la intrare. În bănci stăteau bogă-

se inghesuie la ieșire, dezlegându-li-se limbile:

— Ce faci, măi Văsălie? Am auzit că-ți pleacă sluga. Drept îi?

— Să plece dracului că-mi găsesc eu altul. Nu vezi ciți sărăntoci ne așteaptă afară?

Într-adevăr, afară, pe pajiștea din spatele bisericii se aflau o multime de tineri, printre ei și copii, palizi, îmbrăcați în cămăși lungi din pinză aspră de sac.

Zi de Singiorz

tanii satului. Mă uitam la ei pe furis. Erau îmbrăcați în haine negre, iar în picioare purtau cizme de box. Părintele citea cu glas târănat din cartea lui veche și îngălbenită, iar cantorul din strană, cîntînd pe nas, cu glas dogit, îi ținea pisonul. Oamenii stăteau împietriți, cu ochii la icoanele aurite de pe pereți. Din cînd în cînd își mișcau mîinile, făcîndu-și cruci largi pe piept. Se auzi dangătul prelung al clopotelor. Totul mi se părea frumos, curat, înălțător.

Cînd părintele și-a terminat slujba, cum era obiceiul, cu o predică, de pe fețele credincioșilor s-a topit de-odată orice urmă de evlavie. Cei îmbrăcați în haine negre au început să

Ne-am amestecat și noi — eu cu tata — printre slugi, căutînd să-i cunoaștem și pe cei din satele vecine, apoi ne-am așezat pe iarbă, în așteptare. Prea mult n-a trebuit să așteptăm că, iată, călcînd rar și îndesat, slobozînd rotocoale de fum din pipe, se apropiară bogătanii satului, avîndu-l în frunte pe părintele Toderăș.

— Domnul să vă binecuvînteze, fiii mei! — zice popa.

— Sărutăm dreapta, să trăiți întru mulți ani, părinte! — răspund slugii, aplecîndu-se pină la pămînt.

Și a început apoi tirgul din spatele bisericii, tirgul pentru vînzarea și cumpărarea celor mai ieftine brațe de muncă!

Un borțos mai în vîrstă, cu mustață galbuie l-a întreat și pe tata ceva.

— E cam slăbuț pruncul, măi Mihai. Nu pot să-ți dau cit ceri. Două rînduri de haine și două perechi de bocanci e prea mult.

— Atunci ce dai, baci Miculă?

— Apoi... să ne înțelegem, zise borțosul, aplecîndu-se la urechea tatii. Iar tata se întoarse spre mine:

— Du-te acasă, fătul meu, că eu mai am un pic de treabă.

Ei s-au pornit spre crișma lui Holdău. Ce-au făcut ei acolo, nu-mi dădeam seama. Seara însă tata a venit acasă mai tîrziu ca de obicei. Era mai vesel — așa ni se părea nouă, copiilor — ca niciodată.

— Unde ești, tu pruncul meu?

— Aici, tată!

S-a apropiat de mine și mi-a pus mina lui aspră și grea pe creștetul capului, schimonosîndu-și fața într-un fel de zîmbet care nu era al lui.

— Văd că iești bucuros tată.

— Da, pruncule, sînt, că doar am făcut azi o treabă bună. M-am învoit cu Micula Florii. Te-am vindut pe două rînduri de haine și pe o pereche de bocanci.

Cînd spunea vorbele acestea, l-am privit cu mirare drept în față; două bobite de cristal îi alunecau tatii pe obraji în jos...

De-acolo, de sus, valea Păiușenilor apărea ca un șarpe uriaș, cu zeci de încovoieri, ce-și căuta ieșirea dintre culmile ce străjuiau de-o parte și alta, a depresiunii, mărginind orizontul atit spre vest cit și spre răsărit.

Ningea cu spor de cu dimineață. Norii coboriți, jos, întunecau zările cu vinețele lor, lăsind să se zărească, părelnic, crestele dealurilor. Un vint rece biciuia, usturător, invlitorat, fulgii. Nu se vedea nici-o suflare omenească, spărgind incremenirea și singurătățile, hăulite de vremeală. Poate, doar, pelerina călărețului, ce forma cu bidiviul un singur monolit, viabil și care părea țșnită din imensitatea și nemișcarea masivului Pleșei, ieșea din această împietrire, mișcându-se spulberată de vîntoasă.

Străinul privea, țintă, într-o anumită direcție, sub vîrful pe care sta, mai la vale de Domneasca, spre cele două case așezate sub buza crestei acoperite de căciula albă a zăpezii, pierdute în acel decor hibernal. O șfără de fum, albăstriu, se răsuci sub bezmeticeala viforniței. În acea clipă, o lacrimă căzu pe pumnul strîns peste friu, făcîndu-l pe necunoscut să tresară, lovindu-și, brusc, violent, descătușat, burta animalului, cu pintenii ascuțiți. De cînd pîndise această mică veste din partea acelei case! O visase, împlinită în mii de clipe petrecute în pribegia acelor trei ani, de cînd fugise în acea noapte aprinsă, cînd dăduse foc pădurilor domeniiale. De cite ori nu se trezise, chinuit, în lungul nopților, cu vederea chipului mamei, îndurerate, ce-l chema spre ea. Și iată-l atit de aproape! Mai, doar, cîteva minute și barierele necunoscutului, ce-l înconjurau de atita amar de vreme, vor cădea și-o va vedea pe scumpă-i mamă pe care-o lăsase, singură, în grîutăți și-n necazuri.

Lătratul zăvoazilor îl readuse la veghea ostășească, gata de ripostă în orice clipă, la cea mai mică situație de pericol. Aceștia ajunseră lingă el, înconjurîndu-l. Calul cabră, nervos, suflînd pe nări, gata de a părare.

— Leu... Leu! țșniră, nici nu-și dădu seama, vorbele-i, în clipa cînd revăzu ciinele din fruntea hăitei.

Ca prin farmec, cumintele animal se opri și după ce-l privi o clipă, începu să sară pe labele de dinapoi, scîncînd, în-

cercînd să-i ajungă la picioare. Ceilalți cățelandri, respectîndu-și conducătorul, se traseră mai la o parte și șezînd pe labele de dinapoi, priveau cu limbile scoase, a mirare, și cozile vinturîndu-le a neliniște.

Dintr-un salt, voinicul fu jos, aplecîndu-se spre animal, chemîndu-l ca-ntr-un delir, pe numele uitat, dar atit de cunoscut.

— Leu ... Leu ... !

Prietenul copilăriei, îi sări cu ambele labe pe umeri, scîncînd fericit și lingîndu-i mîinile, hainele, nemaștiînd de el. După trecerea primelor clipe ale e-fuziunilor, se ridică în picioare și pornind cu friul în pumnul

ghițiturile-i repezi, îi trădau emoția ce-l biruise.

— Mai ... maică ... bună ...!!! doar atita putu articula.

Își smulse picioarele, cu atita greutate, de parcă îi erau înfipte pînă-n genunchi și se îndreptă, împleticit, spre curte. Merse spre grajdul aplecat spre coastă și intră fără nici-o vorbă, legîndu-și calul la iesle.

Cînd se-nturnă în ocol, femeia ce-l poftise, era țintuită locului, cu mîna apăsîndu-și pieptul în dreptul inimii, speriată și intrigată.

Înțelegînd situația, tînărul îi zise blind, ca și cînd n-ar fi observat nimica.

FLORIN BÎRNETIU

Chemarea din adîncuri

(fragment de roman)

stîng, cu dreapta mîngîindu-l fugar, cînd îi sărea în cale, săltîndu-se pe labe. În apropierea casei, dincolo de pîriul ce cobora dinspre Domneasca și Dosul Marii, paznicul vetrei pîrintești, alergă spre poarta casei, sări printre stoborii gardului și ajuns pe prispă începu să latre, năpraznic, cu ghearele zgîriînd lemnu ușii.

În următoarea clipă se ivi, privind neliniștită în sus și-n jos, apoi spre pîriaș, stăpîna acelor acareturi.

— Ziua bună drumetule ...

Da ce vînt te aduce, pe vremile astea haine, acuma, în prag de Crăciun, cînd toată lumea îi cu treburile în pregăteală, pîntru seară, pă cînd or începe urătorii. Da poftim dă placă în casa caldă și te hodinește, să mai prinzi puteri!

Călătorul rămase înțepenit, în mijlocul apei înguste, șiroindu-i peste cisme. Numai în-

— L-am băgat la adăpost, dă urgia asta de vreme!

Îi venea să-și urle identitatea, dar figura speriată a celei din față, cu mîna apăsîndu-și sînul stîng, îl opri, înfricoșîndu-l de-a nu săvîrși ceva nepotrivit momentului.

— Oi intra în casă, cităva vreme, să-mi mai dezmort trupul și-oi pleca mai departe, spre Buteni. Am trecut muntele pă la Răcîță și vreau să ajung la Baia de Criș, la niște prieteni! mai complectă, în timp ce urca cele două pietre, mari, ce țineau loc de trepte la casă.

Pala de vînt ce se strecură din vîrful muntelui, împingînd zăpada pînă pe prispă, flutură faldurile pelerinei, lăsîndu-i să i se dezvelească hainele scumpe ce le purta. Acest lucru parcă o liniști, pe femeia cu trăsăturile frumoase, scoțînd-o din nemișcarea și uimirea bănuitoare, în care căzuse, adresîndu-i-se.

— Da intră în casă, domnu-le dragă! Cu toată sărăcia gospodăriei, o ulcică dă lapte și-un pizărău, tot om putea a-ți pune pe masă.

Se așeză cu spatele spre fe-reastră și-și scoase pălăria cu borurile late, punînd-o alăturat. Își trecu ambele mîini prin desimea părului și ridică privirea spre gospodină. O văzu, iurăși, oprită brusc cu mîna dusă spre git, în timp ce de pe buzele-i vineții, auzi ca un geamăt ușor.

— Doamneee...!

— Nu-i dădu răgaz de altă glăsuire ci-i vorbi, ca de departe, în timp ce inima-i izbea pieptul să i-l spargă.

— Sînt un călător ... ce vin departe, tare de departe. Am sosit cu niște turme de oi, tocmai din Vaideeni și Horezu, dă-s dincolo de munții cei mari, din Țara Românească cea nouă, de-i zice Principate, mai acuma de vreo cinci ani de zile, unită sub sceptrul unui singur domnitor, al lui Alexandru Cuza, cel bun.

— Da ... da, da! se liniști glasul femeii. Da, iartă-mă, rogu-te, că mă pierdui așa. Știi... dumneata... semenii cu...

— Pruncul dumneatale, cel mort acuma cițiva ani ...

— Doamne ... da dă unde știi? Ce să petrece, că nu mai pricep nimica ... și ... îi ceva ... care mă neliniștește ...!

— L-am cunoscut pă feciorul dumneatale! Cînd am plecat încoace mi-o spus să trec a-ți zice că-i bine ...

Bufnitura surdă a trupului, căzut pe vatră, îl făcu să sară speriat, repezîndu-se peste ea.

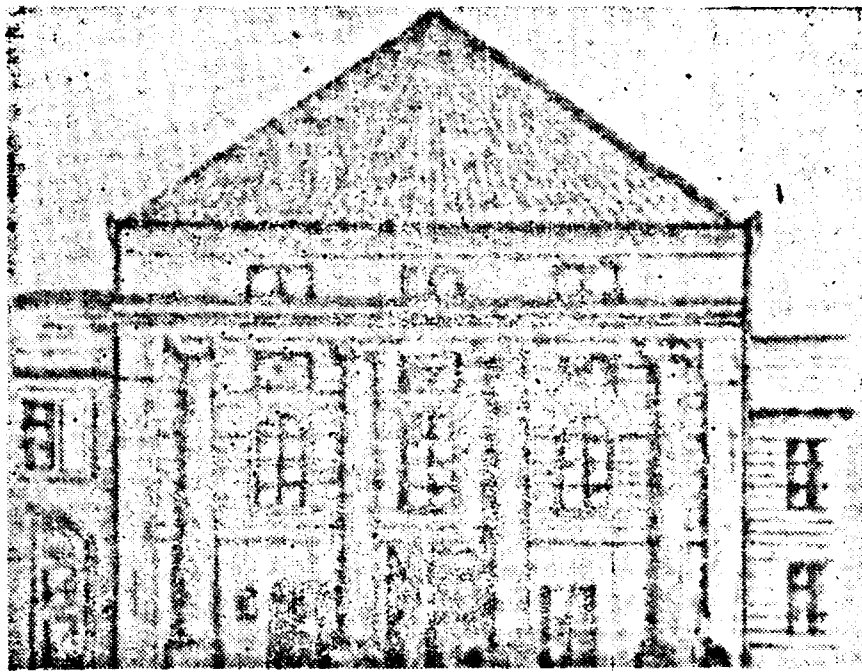
— Mamăăă... mamăăă!!! murmură fără șir, sărutîndu-i fața rece, io-s ... Ionuț! Mamăăă ... m-auzi ... io-s ... !

O ridică în brațele-i de criță și-o puse repede pe pat, apoi luă cartul cu apă și-l goli peste fața-i ca ceara. În urma șocului provocat de lichidul rece, femeia începu să-și vină în simțiri, mișcîndu-și ochii fără a cunoaște, apoi, fixîndu-i pe făptura celui ce-o priveghea. După cîteva îngăimări, reuși să-i șoptească.

— Ionuțul mamii ... Ionuț ... de cînd îl aștept!

(Fragment din volumul II)

Astăzi, în România, se mai poate interzice o aniversare teatrală ?

Vechiul teatru din Arad

Cu toate mofturile Occidentului și Estului, cu toate criticile îniermate ori neînțemiate, cu toate distorsiunile voite ori nevoite, România a fost și va rămâne o țară a Europei! Am trăit întotdeauna în acest imens „laborator” de istorie și cultură al lumii, în care de milenii — cum arată toți istoricii — se înfruntă nesfârșite teze contrarii și își dau întâlnire mari procese conflictuale ale cunoașterii și ale dezvoltării. Trăim pe un continent rațional și totodată patetic, în care valorile salvării și ale solidarității umane nu ostensc să lupte și să nădăduiască. Europa, această porțiune de glob cu cea mai marcantă densitate de populații și vocații naționale, fiecare dintre acestea cu statutul propriu și cu legitimitățile ei unice în așezările superiorității și ale destinației umane, este, în același timp și un domeniu de agregări și sinteze, în care fără întrerupere ideile de național și universalitate își urmează cursul lor sublim. Din această teză existențială a Europei nu poate să se detașeze, să se desprindă România. Firește, în cadrul dimensiunilor multilaterale europene, cultura, iar în cadrul ei mișcarea teatrală constituie un reper de referință în fiecare țară. Așa se întâmplă și în cadrul mișcării teatrale românești, mișcare în cuprinsul căreia obiectivele patriotice și umaniste, naționale și universale sînt pe deplin integrate.

S-ar putea să nu se vadă de la început rostul acestei introduceri, avînd în vedere că în continuare dorim să ne referim la un moment de istorie culturală locală:

LA 27 FEBRUARIE 1993
S-AU IMPLINIT 175 DE ANI

DE LA PRIMUL SPECTACOL
ÎN LIMBA ROMÂNĂ PREZENTAT DE ELEVII „PREPARANDIEI”, PE SCENA VECHIULUI TEATRU DIN ARAD!

Un asemenea eveniment l-ar fi sărbătorit cu certitudine

■ La 27 februarie 1993 s-au implinit 175 de ani de la primul spectacol în limba română prezentat de elevii „Preparandiei”, pe scena vechiului Teatru din Arad ■

orice oraș, fie el mare sau mic, din Europa, intrucit este vorba implicit, de un moment de afirmare a limbii și culturii unei națiuni! Din păcate, noi, arădenii, nu ne-am deranjat pînă în prezent să-l consemnăm, ignorîndu-l cu sau fără bună știință, așa cum au făcut cerberii comuniști cu un sfert de veac în urmă (1968), la implinirea a 150 de ani de la acest eveniment teatral local. Atunci s-a motivat că o asemenea a-

Intervenția celui mai mare beneficiar pentru ideea convicțului, profesorul Blazovici, se poate mulțumi, că județul Iacob (1818), proprietarul teatrului din Arad, se obligă a da în fiecare an, cât va fi, o reprezentație în beneficiul convicțului preparandiei din Arad. Prima reprezentație avu loc în 27 Febr. 1818, din care rezultă pentru convicț un venit curat de 98 fl. 43 cr. v. v. (Reprezentanția anului viitor, 1819, avu un venit curat de 148 fl. 9 cr. v. v. și 2 fl. 16 cr. m. c.), iar cea din anul 1820: 58 fl. 26 cr. v. v. și 4 fl. 40 cr. m. c.) Venitul reprezentației din anul 1821 fu numai 16 fl. 27 cr. v. v., la care sumă marele proprietar, Paul Csernovics de Mácsa și Kisorosz, mai dăru, 100 fl. Alte dăruiri pentru fondul convicțului, în acest timp, se făcură numai din partea profesorului Gavra, care oferîndu-i salariul său 600 fl. v. v., cu condiția ca din 300 fl. să se cumpere cărți pentru bibliotecă, revizite de fizică și hărți geografice, iar cu 300 fl. să se mărească fondul convicțului, și din partea marelui proprietar, Pavel Csernovics, care în anii 1821 și 1822, câte 10 cubule de grâu

Fotocopie pusă la dispoziție de dl. Iosif Sărbuț

niversare ar însemna o „recunoaștere a ocupației maghiare” în Transilvania! Nici nu se putea face o afirmație mai stupidă cunoscîndu-se faptul că ne aflăm pe vremea ocupației austriece (dualismul austro-ungar a fost impus în 1867 care urma istoriei unei stăpîniri otomane! În felul acesta propaganda comunistă locală, sub a cărei „labă de urs” se afla cultura, a înăbușit, în filele îngălbenite ale cărților și documentelor de arhivă, un eveniment demn de a fi aniversat!

Această „uitare” de acum un sfert de veac, dar și din acest an, ne-a fost adusă la cunoștință, cu amărăciune de domnul IOSIF SĂRBUȚ, care o viață de om (anul acesta a implinit frumoasa vîrstă de 80 de ani) a adunat peste 30.000 de documente pentru un Muzeu al teatrului arădean, documente evaluate acum un deceniu la 1,2 milioane lei (în prezent valoarea lor fiind înzecită), care za departe de public, închise în tr-o sală-magazie a Muzeului județean.

Pornind de la cartea semnată de dr. Teodor Botiș privind is-

devreme și el a fost prezentat de către elevii Preparandiei din Arad pe scena noului teatru local, inaugurat în anul 1817 (în limba germană) de proprietarul Iacob Herschl. Din păcate nu se cunoaște titlul piesei reprezentate, în schimb documentele menționează că „venitul reprezentației din 27 februarie 1818 a fost de 98 fl. și 43 cr., iar cel al spectacolului din anul următor, tot pentru ajutorarea elevilor săraci, în beneficiul convicțului preparandiei din Arad, de 148 fl. și 9 cr.” (Vezi foto-copia din această pagină), spectacolele continuând pînă în anul 1825.

Dacă organele de propagandă ale regimului comunist nu au permis în anul 1968 unui istoric arădean să se deplaseze în Iugoslavia, pentru a face o foto-copie după documentul original, citat în cartea dr. Teodor Botiș, document aflat în Arhivele Academice din Smen-sche Karlovics, și care ar fi urmat să stea la baza aniversării a 150 de ani de la primul spectacol în limba română (din 27 februarie 1818) pe scena noului teatru de atunci, astăzi este și mai inexplicabil faptul că în deplină libertate, la trei ani de la evenimentele din Decembrie '89, cînd s-au implinit 175 de ani de la acel moment memorabil pentru istoria teatrului local, nimeni nu întreprinde nimic, complăcîndu-ne în tăcerea și ignoranța ca pe vremea regimului totalitarist!

Revenind la cele subliniate la început, relevăm încă o dată că a „fi european”, cum se autointitulează mulți politicieni și intelectuali locali, nu ai dreptul să-ți ignori cu bună știință propria ta istorie, propria ta cultură. Pentru că vocația europeană nu a exclus și nu va exclude niciodată propria ta cultură, prin momentele ei de afirmare națională. Iar implinirea a 175 de ani de la primul spectacol în limba română la Arad, poate însemna, cu certitudine, un moment de referință pentru cultura arădeană locală, avînd în vedere că după spectacolul ieșean din 1816, prin care Asachi deschidea o nouă epocă culturală în capitala de atunci a Moldovei, peste Munți, în Transilvania, Aradul se afirma cu aceeași vocație specifică deschizătorului de drumuri!

Adresîndu-ne forurilor culturale locale, considerăm că nu este prea tîrziu nici de acum înainte să marcăm, în toamnă 175 de ani de la evenimentul teatral din 1818, la care ne-am referit.

REPORTER

În numărul precedent al „Re-
flectului”, (nr. 6-7; 1993), fă-
corm pe larg, unele considera-
ții despre cartea de versuri
„Confesiuni pe un papirus”, o
(mică) antologie a poeziei de
limbă slovacă scrisă la noi în
țară. Despre poezia fiecăruia
dintre autori, se cuvine să fă-
cem măcar citiva consemnări
pe marginea „papirusului” (de
la Nădlăc). Unele, despre ope-
ra poetică a lui Ondrej Stefan-
ko au și început în spațiul ti-
pografic respectiv (altfel, ge-
neros acordat). Mai adăugăm
acum, o prețioasă „confesiune”
de-a sa, care-l caracterizează:
„Niciind nu m-am temut de
ei, / cu fruntea sus am primit
balele / ce mi le aruncau din
gurile lor știrbe, / poruncile
lor le frîgeam pe ge unchi
le ignoram, lor nu mă închi-
nam, / n-am lins niciind urma
călăcăturii lor”. Poemul se
cheamă „Zeii de paie”. Meta-
forele n-au nevoie de nici o
explicație, dar oie întăresc în-
că o dată, ce fel de conștiință
poetică are Ondrej Stefan-
ko.

Pe fratele său intru debut,
Ivan Miroslav Ambruș, îl cu-
noșteam ca poet venit din nes-
firșitul pusteii, cu nostalgia
ploii (l-am și numit, cîndva,
drept un „poet al ploii”), cu
obsesia purității „cămășii”
(albe, de mire — simbol înfil-

nit și la Dagmar Maria Anoca),
gata să-și asume toate vinovă-
țiile lumii, plătind pentru toți.
Meditativ, iscodelnic, exprimî-
du-se delicat (cu o sensibilitate
ieșită din comun), dar și per-
sitlind, alunecînd (chiar) în
sarcasm. Limbajul său tradu-
cea o gândire superior morală.
Așa a rămas și în volumul de

vresc, tulburîndu-ne imaginația,
interogîndu-ne conștiința. Mie-
zul nud al poeziei sale, după
despuierea de veșmintele „pu-
se de ochii lumii”, are puritate
datorită propriei puteri morale.
Chiar cînd ... eseizează, prin
versurile ce le scrie, această
atît de înzestrată scriitoare se
înaltă de multe ori la nebă-

Fenomenul Nădlăcan

față. Dar dacă temperamentul,
vulcanicul Stefan-ko ne a-
pare acum ca un uriaș înțe-
leptit, gata să mute (cu un
rost anume) munți din loc, Am-
bruș se mai lasă ispitit de de-
monii științei ori de spiridușii
cimpiei, „făcîndu-le” jocul.

Dagmar Maria Anoca era (re)
cunoscută ca o „cerebrală”.
Filtrul inteligenței sale lăsa să
se strecoare unele „confesiuni”,
pe măsura dorită. În „Cărțile
despărțirilor”, un întins „la-
mento liric”, pe aceeași (eter-
nă) temă — iubirea, ea ne trecea
din cotidian în plin mister.

Acum ne poartă de la trăiri-
le-i interioare la infuzii de li-

nuite cote spirituale.

„Cadet” al grupului nădlă-
can, Adam Suchansky poate fi
considerat cel mai slovac dintre
poetii... slovaci (de la noi). În-
drăzneț în gesturile-i lirice, el
își trage de mîneacă, aproape,
cititorul, învîtîndu-l la (re)scri-
erea poeziei sale. Suchansky
poate fi un „chiriaș al viselor”,
(după cum Dagmar Maria Anoca
preferă să intre cu ... chirie în
chilii filozofiei), chiar dacă
nu „știe cu cine împărtășim vi-
sele”. Dar crede, totodată (a-
lături de alții, fiind meru
deschis pentru dialog) că poe-
zia „ar putea fi chiar șă / pe
spinarea / realității în galop”.

„Confesiuni pe un papirus”
(Editura Kriterion, 1991) este,
fără îndoială, un excelent mij-
loc pentru alese aventuri spi-
rituale. Iar publicarea poeziei
slovacilor nădlăcani în româ-
nește, un act necesar. El dove-
dind că „Fenomenul Nădlăcan”
e unul viu și că, în fond, face
parte din universul poeziei a-
devărate. Mai e nevoie, pentru
aceasta, de un singur lucru:
„curajul” de a recunoaște că
și în imediata noastră apropi-
ere se poate desăvîrși un „feno-
men” (fie el și poetic). Prea
ades ne prefacem miopi, nes-
sesizînd în ceea ce ne cade sub
priviri, laudîndu-ne cu un ...
presbiterism care, chipurile, ne-ar
înlesni priveleștiile unor feno-
mene îndepărtate. Și de poezie
avem nevoie, azi, cînd viața
devine tot mai zbuciumată (du-
pă ce a acumulat tensiuni fe-
lurite, intruna), aruncîndu-ne
din amăgiri în dezamăgiri. Fără
poetii am fi și mai dezarmați
decît sîntem în fața încercări-
lor de tot soiul, dar mai cu
seamă și mai săraci. Primînd,
cu umilința cuvenită, ofranda
artei, ne vom întări și vom fi,
pînă la urmă, bogați. Sufle-
tește. Și astfel poate, ne vom
iubi cu adevărat unii cu alții.

FLORIN BĂNESCU

Gala Galaction la Arad

Scriitorul Gala Galaction
era, în intimitatea și preferin-
țele sale, un solitar, cu incli-
nații către zăbava cu cartea,
biblioteca, meditarea. Cu toate
aceste dispoziții scriitorul a
cutreierat țara în lung și în
lat, notînd cele ce vedea și so-
cotea că merită să fie cunoscute
și de alții.

În anul 1930, Gala Galac-
tion, după o scurtă trecere prin
orașul Arad puncta: „Vedeam
orașul Arad întîia oară. Vedeam
Mureșul, dumbrăvile de pe țăr-
muri și frunțile marilor edificii
pe care le oglîndește”. Obser-
vații ample are însă în anul
1937, cînd a vizitat citeva sate
arădene. A prezentat unul, fără
să-i spună numele, ci doar
„unde va la granița de apus a
țării”, satele văzute fiind la
fel, în specificitatea lor: „Cim-
pii largi, răscolite viguros cu
plugul și cu sapa. M-am apro-
piat de satele pe care le ve-
deam de departe în dosul cum-

penelor de fîntini și în dosul
cirezilor risipite de imasuri.
Frumoase sate! Case solide de
zid, curți, grădini cu flori și cu
legume. Printre case, se des-
chid ulițe mai largi decît cele
mai falnice bulevarde de la
oraș. Gospodăriile sînt alinate
și așezate ca pe funia de mă-
surat. Grădinile sînt pline de
ulcelele roșii și galbene ale
lalelelor. Zăplazurile sînt pri-
didite de liliacul înflorit. Li-
liacul atîrnă, dar nicăieri nu se
vede vreo crenguță smulsă. Nici
unul dintre trecătorii de pe uliți
nu jefuiesc florile aproapei...”

Un alt popas în Arad, din
mai 1945, i-a prilejuit lui Gala
Galaction emoții înflorite, ca
cele enunțate anterior. Cu a-
cest prilej susține o conferință
despre Tolstoi. După un an este
iarăși în Arad pentru a semă-
na idei de pace și prietenie
între naționalitățile conlocui-
toare. „Este vremea să ne cer-
cetăm și să ne înțelegem — ară-

ta scriitorul. Porțile grele și
ruginite ale unor epoci de ne-
dreptate socială și de privilegii,
credem că s-au închis definitiv
asupra trecutului de morminte
și de fantome”.

Gala Galaction era vicepre-
ședinte al Societății Scriitorilor
din România. Prin funcția
ce o deținea, dar mai ales,
prin aspirațiile milita pentru
prietenie și colaborare între
nații. În anul 1946 întreprinde
un turneu prin Transilvania
pentru a propaga din nou pen-
tru frățietatea dintre naționali-
tățile conlocuitoare. L-au în-
soțit scriitorii Zaharia Stancu,
Eugen Jebeleanu, Ciceron
Theodorescu Radu Bourcanu,
Dumitru Corbea. S-au oprit în
orașele Arad, Oradea, Cluj
Turda, Sibiu, Tg. Mureș, Brașov.
Gala Galaction, împreună cu
confrății săi condeieri, s-au
întîlnit și au fraternizat cu
scriitorii maghiari și sași. S-au
prezentat împreună pe scenă,

festivalurilor literare. Gala Ga-
laction arăta rolul salutar, de-
cisiv, ce-l au scriitorii, artiștii
și intelectualii în apropierea
naționalităților conlocuitoare.

A notat, după încheierea tur-
neului: „Am socotit înțelept
lucru această fraternitate din-
tre noi și m-am bucurat că pu-
tem să dăm pilda cea bună
conducătorilor noștri. Înțelep-
ții noștri și conducătorii istoriei
popoarelor noastre ne încredin-
tează că avem uriașe interese
comune și — azi mai mult ca
oricînd — avem poruncă să cău-
tăm, pacinic, calea destinilor
înfrățite. Aceste gânduri și a-
ceste îndemnuri au călătorit cu
noi de-a lungul Mureșului și
s-au risipit, ca sămînța de aur
în zilele de toamnă, întru nă-
dejdea holdelor din anul vii-
tor!”.

GEORGE MANEA

Mărturii ale permanenței și spiritualității românești în munții Apuseni

În pragul cetății de cremene a munților Apuseni, pe Valea Arieșului, în lumea de frumuseți neasemuite ale meleagurilor în care elementul românesc și-a afirmat cu vigoare permanența și spiritualitatea sa inconfundabilă, pe parcursul mai multor veacuri în care stăpîniri vitrege au semănat lacrimi și dureri, întilnim, localitatea Lupșa, atestată documentar la 1366, dar ale cărei începuturi se confundă cu cele ale etnogenezei poporului român. În această localitate ființa în sec. XIV-XVI, un înfloritor cnezat românesc, amintit în mai multe documente ale epocii, în fruntea căruia se afla puternica familie a Cindeștilor.

La 1366, regele Ludovic I înobilează pe Nicolae, fiul lui Cindea, care se bucurase dinainte vreme de privilegiul cnezale „asupra moșiei și satului Lupșa” din vecinătatea minei regale din Onemperg (Baia de Arieș), iar printr-un document din 22 febr. 1367 același rege năruiește lui Nicolae și fraților săi moșia Lupșa, conferindu-i cinstea de-a fi înalțați între nobilii regatului, dimpreună cu urmașii lor, moșia rămînîndu-le în veșnică folosință.

Este singurul caz de înobilare în comitatul Albei și caracterul său excepțional va determina rolul important pe care-l vor juca cnezii Cindea din Lupșa pînă la sfîrșitul sec. XVI, cînd cnezatul decade, iar la 1592 moșia este trecută, potrivit unui document, în posesia lui Paul Gyula din Țara de Sus.

Din această familie de cnezi români, un loc aparte în istoria cnezatului românesc al Lupșei îi revine cnezului Ladislav (mai corect: Vladislav) amintit în 1427, 1431, care și-a avut reședința în apropierea bisericii „Sf. Gheorghe”.

Ceea ce a dat însă trînicie acestui cnezat în ființarea și polarizarea elementului românesc în zonă, sînt cele două vetre de spiritualitate ortodoxă: biserica „Sf. Gheorghe” (1421) și mănăstirea „Sf. Nicolae” (1429) din Lupșa, despre care vom vorbi în cele ce urmează.

1. Biserica de zid „Sf. Gheorghe” din Lupșa este o ctitorie cnezială din prima jumătate a sec. XV., cînd cnezatul din Valea Arieșului cu sediul în Lupșa a cunoscut o mare dezvoltare, fapt ce explică această ctitorie, „singura construcție românească din veacul al XV-lea, care să se poată compara ca proporții cu bisericile contemporane” de stil gotic transilvănean (Eugenia Greceanu, *Influența gotică în arhit. bis. rom. din Transilvania*, SCIA, tom. 18. nr. 1/1971, p. 53).

Biserica este așezată în centrul comunei Lupșa, pe o ridi-

cătură ce domină împrejurimile, înconjurată de cimitir. Inscriptia de la Proscomidar, din anul 1750, copiată după cea veche, ne spune că acest sf. locaș a fost ridicat de „boierul Vladislav”, în anul 1421: „La ani 1421 fiind cu îndemn de la Dumnezeu zidită (această) sf (intă) biserică oarecare boieri anume Vladislav. Iar la ani 1750 s-a zugrăvit acest sf(int) oltar din cheltuiala unui creștin de aici din Lupșa anume Orlia Ioan au dat 18 flori(nți) ca să fie veșnică pome(nire) Ioan, Petca, Salomie, Petca, Marie, Simz(iana), Ande, Nicolae, Filimon, Ioana...”

Biserica „Sf. Gheorghe”, ridicată de cnezii Cindea în 1421, era situată în plan cu două încăperi: naosul și absida poligonală a altarului, accesul făcîndu-se prin două portaluri: unul pe latura de sud, iar celălalt pe cea dinspre vest. Tipul de biserică naos-altar este frecvent întilnit în Transilva-

de jos fiind pictați: Sf. Constantin și Elena, Sf. mucenic Lup, Trifon, Ignatie, Procopie, Platon, Nichita, Mercurie, Ieodor, Dimitrie și Sf. Arh. Mihail. Registrul median e compus din 5 scene: Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, Buna Vestire, Nașterea și Întîmpinarea Domnului, perfect vizibile, în timp ce ultimul registru mai conservă doar: Rugăciunea lui Iisus în Ghetsimani, Sărutul lui Iuda și Iisus în fața lui Anna. Peretele din sud are aceeași dispunere ca și cel opus, prezentînd în partea inferioară Sf. Gheorghe (hramul) așezat pe altar, Sf. Artemie, Cosma și Damian, Evatachie, Mochie, Ioan; pe cel median sînt trei scene: Sf. Treime la Mamvri, Ap. Petru și Pavel, Schimbarea la Față, iar pe ultimul registru se mai văd: Încredunarea cu spini și Biciuirea din ciclul Patimilor.

Pictura de la 1750 relevă influențele artei brincovenesti.

Biserica „Sf. Gheorghe” (1421) și mănăstirea „Sf. Nicolae” (1429) din Lupșa

nia sec. XV., la bisericile cu absidă pătrată și la cele cu absidă poligonală, elemente de similitudine în această planimetrie oferindu-ne și biserica episcopală din Feleac (1488).

Ancadramentele portalurilor sînt în arc frînt, cu canaturile originale. Contraforturile exterioare ansidei altarului par a indica o altă boltă decît cea actuală, situată pe ogive, care însă a fost modificată înainte de 1810, cînd s-a pictat absida altarului și timpla pe zid, cu care ocazie a fost înlocuit și arcul triumfal cu cel de azi, semicircular neoclasic.

Anterior anului 1810, cu prilejul refacerii bolților absidei bisericii i s-a adăugat la vest pronaosul, iar vechiul portal frînt de pe fațada vestică a naosului a fost mutat pe latura sudică a naosului, între naos și pronaos fiind create două deschideri.

Deasupra intrării în naos se află o pictură murală reprezentînd pe Maica Domnului cu pruncul în brațe, așezată simbolic pe cupa unei fîntîni din care beau apă cei însetați, iar în părțile de jos ale picturii, pe fragmente, sînt scrise numele celor doi zugravi: Simion Silaghi din Abrud și Nicolae Ciungar, cari, se pare, au pictat bolta altarului și o parte din pereții absidei. Alături de lucrarea lor, în altar, se păstrează friza cu sfinții Trei Ierarhi.

Naosul păstrează cea mai mare parte din pictura de la 1750. La nord, spațiul pictat se împarte în trei registre; în cel

Peretele sudic al naosului, în colțul de vest, sub tencuială, ne dezvăluie mai multe fragmente de pictură dintr-o altă compoziție, probabil a Judecării de apoi, datînd, am putea presupune, din sec. XV-XVI.

Biserica din Lupșa mai conservă și icoane pe lemn, din care cea mai veche este Iisus Pantocrator, din sec. XV, repictată în jurul anului 1810, strane din sec. XVII-XVIII. Tpt. de la începutul sec. XIX datează și pridvorul din continuarea pronaosului, pictat în jurul anului 1810.

Cartea veche bisericească, exceptînd numeroase tipărituri din sec. XVIII, este reprezentată de Noul Testament de la 1648 și Chiriocodromionul (1699). În prezent, biserica este în curs de restaurare.

MĂRTURII

2. BISERICA MĂNĂSTIRII LUPȘA. Așezată la 3 km. de localitate, pe șoseaua națională Turda - Cîmpeni, mănăstirea „Sf. Nicolae” din Lupșa este unul din cele mai vechi, mai autentice și mai interesante monumente din lemn de pe Valea Arieșului, situat într-un cadru pitoresc, în mijlocul unei poieni străjuită de codri seculari, o nestemată a spiritualității românești din zonă, din șiragul vechilor mănăstiri ale munților Apuseni: Cib, Ocășești, Rimești, Poșaga, tot atîtea așezăminte de neam și de credință care au fost un reazem de nădejde în apărarea ființei etnice și a credinței străbune a poporului român transilvănean.

Pe baza tradiției, ca și a unor documente, Sematismul de la 1900 al Blajului datează construirea bisericii mănăstirii „Sf. Nicolae” în anul 1429, dar biserica este amintită în 1427, într-un act de hotărnicie, ceea ce ne determină să spunem că ea există încă de pe atunci.

Este neîndoielnic faptul că la întemeierea ei cnezii Cindea din Lupșa și-au avut contribuția lor însemnată.

Biserica mănăstirii a jucat un rol de primă importanță ca așezămînt monastic în zonă, ca centru de spiritualitate și cultură românească, în tinda căreia vor fi învățat carte românească fiii oamenilor de aici. Și nu întîmplător găsim într-o vreme în vestigiile de carte veche a acestei mănăstiri, un exemplar din Faptele Apostolilor (Praxiul), tipărit la 1563, la Brașov, de diaconul Coresi, carte donată Academiei Române în 1881.

Biserica „Sf. Nicolae” reproduce planimetria tipologică a bisericii „Sf. Gheorghe”, pînă la identificare, în arhitectonica sa dăltuită în lemn. Rar s-au mai întilnit în spațiul transilvan două surori: una în piatră și alta în zid, ca bisericile din Lupșa. Dar, așa cum remarcă regretatul prof. Vasile Drăguț și cum accentua prof. Marius Porumb și Ioana Cristache-Panaite, „la biserica de lemn din Lupșa trebuie subliniată calitatea artistică a realizării, armonia proporțiilor, desăvirșitul raport între parte și întreg. Prin urmare, nu este vorba despre o simplă imitație a unui model, ci un act de creație autentică în virtutea căruia biserica de lemn „Sf. Nicolae” din Lupșa se impune atenției ca un edificiu de inconfundabilă frumusețe artistică” (V. Drăguț, *Biserica de lemn de pe Mureș, Arieș și Tirnave...*, în vol. „Biserici de lemn din Episcopia Albei Iulia Alba, 1987, p. 18).

Planimetria bisericii se încadrează în tipologia bisericilor de lemn românești ale epocii: absida decroșată, poligonală, a altarului, naosul dreptunghiular și pronaos de mici dimensiuni, care este un coridor închis. Spre deosebire însă de tipul tradițional, absida și naosul nu sînt boltite, ci construite cu tavane casetate în stil renescentist. Tavanul pronaosului este simplu, nedecorat, relevînd faptul că locașul a fost prevăzut inițial cu două încăperi, la care s-a adăugat în scurt timp pronaosul.

(Va urma)

Episcop
EMILIAN ARĂDEANUL,
Vicar eparhial,
praln de Alba Iulia

Protecția muncii - parte a drepturilor omului într-o societate democratică (II)

CONVENȚIA INTERNAȚIONALĂ A DREPTURILOR OMULUI

Preambulul și articolele 1, 3 și 5 ale celor două Convenții sînt aproape identice. Preambulul fiecărei Convenții reamintește obligația statelor din Carta Organizației Națiunilor Unite de a promova drepturile omului, reamintește fiecărei persoane de responsabilitățile sale de a se strădui pentru promovarea și respectarea acelor drepturi și recunoaște că în conformitate cu Declarația universală a Drepturilor Omului, că idealul ființelor umane libere care se bucură de libertăți civile și politice poate fi atins numai dacă sînt create condiții în care fiecare persoană se bucură de drepturile sale civile și politice, precum și de drepturile economice, sociale și culturale.

Articolul 1 al fiecărei Convenții enunță că dreptul la autodeterminare este universal și cheamă statele să promoveze realizarea și respectarea acestui drept. Ambele Convenții enunță că „toți oamenii au dreptul la autodeterminare” și adaugă că „în virtutea acestui drept ei își determină liber statutul politic și își urmăresc liber dezvoltarea economică, socială și culturală”. Articolul 3, în ambele cazuri reafirmă dreptul egal al bărbaților și femeilor de a se bucura de toate drepturile omului și prescrie statelor să facă din acest principiu o realitate. Articolul 5, în ambele cazuri asigură protecție contra destrămării restricțiilor oricărui drepturi ale omului sau libertăți fundamentale și împotriva interpretării greșite a oricărui prevederi ale Convenției ca un mijloc de încălcare justificată a unui drept sau a unei libertăți sau o limitare a lor într-o măsură mai mare decît este prevăzută în Convenție. Împiedică de asemenea statele în limitarea unor drepturi care există deja pe teritoriul lor sub pretextul că aceste drepturi sînt recunoscute într-o măsură mai mică în Convenții.

Articolele 6 pînă la 15 din Convenția Internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale recunosc dreptul la muncă (articolul 6), la posibilitatea unor condiții juste și favorabile de muncă (articolul 7), la a forma și a se afilia la sindicate (articolul 8), la securitatea socială, incluzînd asigurarea socială (articolul 9), la cea mai largă protecție și asistență posibilă acordate familiei, mamei, copiilor și persoanelor mai tinere (articolul 10), la un nivel de viață adecvat (articolul 11), la posibilitatea de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mentală pe care o poate atinge (articolul 12), la educație (articolele 13 și 14) și la participarea la viața culturală (articolul 15).

Articolul 7 legat în mod direct de subiectul acestei lucrări spune:

„State părți la prezenta convenție recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de condiții de muncă juste și prielnice, care să-i asigure îndeosebi:

a). Remunerația care să asigure tuturor muncitorilor cel puțin:

1). Un salariu echitabil și o remunerație egală pentru o muncă de valoare egală, fără nici o distincție; în special femeile trebuie să aibă garanția că condițiile de muncă ce li se acordă nu sînt inferioare celor de care beneficiază bărbații și să primească remunerație egală pentru muncă egală;

11). O existență decentă pentru ei și familia lor, în conformitate cu

prevederile prezentei Convenții;

b). Securitatea și igiena muncii;

c). Posibilitate egală pentru toți de a fi promovați în munca lor la o categorie superioară adecvată, luîndu-se în considerare numai durata serviciilor îndeplinite și competența;

d). Odihna, timpul liber, limitarea rațională a duratei muncii și concediile periodice plătite, precum și remunerarea zilelor de sărbători legale.”

De asemenea articolul 12 care expune dreptul tuturor la sănătate fizică și mentală.

1. „Statele părți la prezenta Convenție recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mentală pe care o poate atinge.

2. Măsurile pe care statele părți la prezenta Convenție le vor adopta în vederea asigurării exercitării depline a acestui drept vor cuprinde măsurile necesare pentru:

a) —
b) Îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și ale igienei industriale;
c) Profilaxia și tratamentul bolilor epidemice, endemice, profesionale și a altora;

d) Crearea de condiții care să asigure tuturor servicii medicale și ajutor medical în caz de boală.”

Articolul 6 pînă la 27 ale Convenției Internaționale cu privire la drepturile civile și politice asigură protecția dreptului la viață (articolul 6) și stabilește că nimeni nu va fi supus torturii sau și nici unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (articolul 7), că nimeni nu va fi ținut în sclavie, sclavia și comerțul de sclavi sînt interzise, că nimeni nu va putea fi ținut în servitute sau constrins să execute o muncă forțată sau obligatorie (articolul 8), că nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar (articolul 9), că toate persoanele private de libertate vor fi tratate cu umanitate (articolul 10), și că nimeni nu poate fi internat pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală (articolul 11).

Convenția stabilește în continuare dreptul de a circula liber și de a alege liber rezidența (articolul 12), și de a limita expulzarea străinilor care în mod legal se află pe teritoriul unui stat, parte (articolul 13). Articolele ei stabilesc egalitatea tuturor oamenilor în fața curților de justiție și a tribunalelor și oferă garanții în cazul procedurilor penale și civile (articolul 14). Se interzice de asemenea legea penală retroactivă (articolul 15), oricărui om i se recunoaște dreptul la o personalitate juridică (articolul 16) și se interzice amestecul arbitrar sau ilegal în viața particulară, familia, domiciliul sau corespondența oricărui om, de asemenea a atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale (articolul 17).

În plus, articolele stabilesc dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei (articolul 18) și a libertății de opinie și exprimare (articolul 19). Se interzice prin lege orice propagandă în favoarea războiului și orice indemn la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, ostilitate sau violență (articolul 20). Se recunoaște dreptul la intrunire pașnică (articolul 21) și dreptul libertății de asociere (articolul 22). Se

recunoaște de asemenea dreptul bărbaților și femeilor de vîrstă nubilă de a se căsători și de a întemeia o familie și principiul egalității drepturilor și responsabilităților soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci cînd ea se desface (articolul 23). Se protejează drepturile copiilor (articolul 24) și se recunoaște dreptul oricărui cetățean de a lua parte la conducerea treburilor publice, de a alege și de a fi ales, și de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa (articolul 25). Toate persoanele sînt egale în fața legii și au dreptul la ocrotire egală din partea legii (articolul 26).

Se asigură măsuri de protecție pentru minoritățile etnice, religioase sau lingvistice care pot să existe pe teritoriile statelor, părți ale Convenției (articolul 27).

Condiții

Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă că exercitarea drepturilor și libertăților unei persoane trebuie să se supună anumitor limitări, care trebuie stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere a drepturilor celorlalți și satisfacerea justelor cerințe ale moralei, ordinii publice și a bunăstării generale într-o societate democratică. Aceste drepturi nu pot fi exercitate contrar scopurilor și principiile Organizației Națiunilor Unite sau dacă au scopul de a suprima oricare dintre drepturile enunțate în Declarație.

Convenția cu privire la drepturile economice, sociale și culturale arată că drepturile enunțate în acest document pot fi limitate de lege, dar numai prin compatibilitate cu natura drepturilor și exclusiv pentru a promova bunăstarea generală într-o societate democratică.

Spre deosebire de Declarația Universală a Drepturilor Omului și de Convenția cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, Convenția cu privire la drepturile civile și politice nu conține dispoziții generale aplicabile la toate drepturile din Convenție și care să autorizeze limitări în exercitarea lor. Totuși unele articole din Convenție stabilesc că drepturile nu vor fi supuse vreunei restricții, decît acelea prevăzute de lege și acelea care sînt necesare pentru securitatea națională.

De aceea, anumite legi nu pot fi niciodată pînă la o anumită limită, chiar în condiții de urgență. Acestea sînt: dreptul la viață, dreptul de a nu fi supus torturii, sclaviei sau servituzii, protecția împotriva internării pentru datorii, dreptul de a nu fi supus legii penale retroactive, dreptul de recunoaștere ca persoană juridică și libertatea gândirii, conștiinței și religiei.

Convenția pentru drepturile civile și politice permite unui stat să limiteze sau să suspende prevalarea de anumite drepturi, în cazuri de stări de necesitate declarate oficial care pun în pericol viața națiunii. asemenea limitări și suspendări sînt permise numai în măsura impusă strict de exigențele situației și nu pot niciodată să implice discriminare numai din motive de rasă, culoare, sex, limbă, religie sau origine socială. Aceste limitări și suspendări trebuie întotdeauna raportate Organizației Națiunilor Unite.

CRISTIAN ILEA

Viceprimar al municipiului Arad

Dezvelirea bustului scriitorului LIVIU REBREANU la Gyula

În urmă cu 85 de ani un foarte mare scriitor român, Liviu Rebreanu, adăsta prin aceste locuri purtându-și uniforma de locotenent de honvezi al armatei chezare-crăiești. Tot în acest oraș însă el pune și capăt stagiului său de ofițer, ca astfel, renunțând la cariera militară, să-și poată împlini destinul în propria țară și în istoria literaturii române și să întemeieze, alături de alți colegi de generație, romanul românesc modern. Pentru puțini scriitori poate este atît de potrivit termenul de citorie sau de întemeiere, cu toate conotațiile sale și cu tot înțelesul său heideggerian, ca pentru romanierul Liviu Rebreanu. Pentru că ce altceva este opera sa decît un edificiu monumental sau întemeiere a lumii prin cuvînt, creație ca mod fundamental de existență?

Cîteva evenimente din viața lui Liviu Rebreanu pe care ne permitem să le rememorăm în fața dumneavoastră, foarte succint, ne vor ajuta să înțelegem mai bine momentul sărbătoresc la care sintem astăzi cu toții martori. Trecut prin școlile din Năsăud și Bistrița, tinărul Rebreanu este înscris la 28 august 1900 la Școala reală superioară din Sopron, unde va învăța timp de trei ani. Ca bursier al statului, el își va petrece tinerețele prin internate, ca abia peste șase ani, deci după ce va termina și cursurile Academiei militare „Ludovika” din Budapesta, să ajungă să trăiască din propriile cîștiguri și să aibă o anumită independență, în raport cu familia, tot mai strimtorată, din Transilvania natală. Peste tot unde ajunge obține rezultate excelente. În metropola budapestană însă interesul pentru învățatura și disciplina cazonă începe să scadă, semn că tinărul Rebreanu și-a diversificat și precizat preocupările și interesele. La cei 19-20 de ani ai săi era tentat să cunoască și ce se întîmplă dincolo de zidurile Academiei, așa încît va parcurge cu încîntare străzile budapestane și va fi fascinat de teatru. Mai tîrziu va afirma că în epoca studenției a scris „peste 50 de piese”, „cu toate subiectele posibile”, și de asemeni schițe și nuvele, în limbile maghiară și germană, o producție literară despre care tot el afirmă că s-ar fi tipărit în diverse ziare și reviste de epocă. „Într-o bună zi, nota scriitorul cu mult mai tîrziu, mi-am

dat seama de hibriditatea acestei literaturi internaționale. Aș zice c-a fost, dacă mi s-ar ierta prezumțiozitatea, mica mea criză pe drumul Damascului, cînd am simțit că, în tot ce scrisesem pîn-atunci, îmi lipse pămîntul de sub picioare”. După terminarea cursurilor Academiei militare „Ludovika” locotenentul („hadnagy”) Rebreanu Olivér este repartizat la regimentul regal 2 de infanterie („honvezi”), din orașul Gyula. Aici își începe el cariera de ofițer la 18 august 1906. Rezultatele școlare l-ar fi recomandat pentru o repartizare mai bună. Cariera militară a tinărului Rebreanu în armata

În centrul imaginii, ministrul român de externe, dl. TEODOR MELEȘCANU, rostește o alocuțiune la dezvelirea bustului, marelui scriitor, LIVIU REBREANU.

imperială este scurtă, de numai 17 luni, avînd astăzi semnificații importante pe planul mai ales al preocupărilor sale literare.

În viața scriitorilor, cu deosebire în viața marilor scriitori, se întîmplă uneori unele așa-zise accidente biografice care însă nu umbresc cu nimic valoarea operei lor. În legătură cu incurcăturile financiare ale lui L. Rebreanu la regiment s-a scris destul de mult, s-a fabulat, uitîndu-se de fapt că importanța episodului gyulan al scriitorului L. Rebreanu transcende aspectul financiar al problemei. Ca fost bursier el era obligat să slujească timp de șase ani ca ofițer activ. Pe măsura trecerii timpului însă, tinărul locotenent își dă tot mai mult seama de contrastul între libertatea pe care și-o lua singur și rigorile vieții de ofițer. Este o epocă în care Rebreanu se caută pe sine, tînde să se afirme în literatură cu teatru și proză, cum este de a-

semeni o epocă de interes extraordinar pentru marea literatură universală. Or, nărnințele sale literare se situau la polul opus rigorilor militare, iar canoanele armatei chezare-crăiești, este lucru știut, nu erau compatibile cu astfel de libertăți și indeletniciri. Așa încît întîmplarea de la regiment, dacă nu s-ar fi produs, ar fi trebuit probabil inventată, sau inventat ceva asemănător. În februarie 1908 Liviu Rebreanu demisionează din armata imperială care pierde astfel un ofițer bine pregătit, iar literatura română și universală cîștigă un mare scriitor. Peste ani el va privi în

independent, vulcanic”. Scriitorul Franyó Zoltán, coleg cu Rebreanu la „Ludovika”, va face peste ani o relatare asemănătoare: „În 1905, într-o bună zi, s-a observat la școală că o revistă maghiară din Budapesta a publicat o navelă de Rebreanu și poezii de-ale mele. Un ofițer ne-a reclamat și am fost chemați la raport de către comandantul Academiei. Nu era permis să publici fără aprobare ceva care nu are legătură cu viața militară. Așa am aflat unul de altul că scriem și ne-am împrietenit. Devenisem deja colaboratori ai unor ziare ca „Săptămîna” („A hét”), și cotidianul budapestan „Budapesti Napló” — ziar la care a lucrat Ady Endre”.

Grașul Gyula a avut prin urmare în existența lui Rebreanu rolul de etapă pregătitoare, formativă, dar și de moment crucial cînd el trebuia să dea un răspuns, în primul rînd lui însuși, pe cît posibil hotărît și clar, asupra a ceea ce urma să facă în viața care se deschidea înaintea tinărului de 23 de ani cu multiplele ei tentații.

Limba maghiară a fost instrumentul primelor sale încercări literare, consecință a împrejurărilor instrucției sale. Lumea pe care o simțea mai aproape și pe care și-o asuma ca destin reclama însă urgența întoarcerii la limba maternă, ca să redea prin intermediul ei pulsunile sociale și naționale ale poporului român din prima jumătate a secolului nostru în capodopere ca ION, PĂDUREA SPÎNZURĂȚILOR, RĂSCOALA ș.a.

Acestea au fost vremurile și acestea au fost începuturile literare ale lui Liviu Rebreanu, în statul chezaro-crăieșc multinațional. Se cuvine acum în încheiere să adresăm un cuvînt de grațitudine Uniunii Românilor din Ungaria. Este un lucru minunat și înălțător că Uniunea omagiază astăzi, împreună cu noi toți, în acest cadru festiv, prin dezvelirea plăcii comemorative de pe clădirea fostului regiment 2 de honvezi și a bustului scriitorului, petrecerea lui Liviu Rebreanu acum 85 de ani pe meleagurile gyulane, și îi dă cinstea cuvenită, căci, vorba aceea veche, omul sfințește locul pe unde trece.

Conf. univ. VASILE VOIA
Institutul Pedagogic din Seghedin

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC ȘI DIDACTICO-ȘTIINȚIFIC EDITAT DE S.C. „CURIERUL ARADULUI” S.R.L.

RELIEF

Anul II (1993), nr. 3-5 (8-10)

Președintele S.C.
„Curierul Aradului”
ing. GELU ZOICA

Redactor șef: EMIL ȘIMANDAN

Echipa de serviciu: Tehnoredactor: M.
Călățean; Culegere: I. Csiki; Paginație:
I. Nagy; Corectură: G. Iftimie.

Tiparul
executat la
S.C. „Gutenberg”
S.A.

Redacția: B-dul Revoluției nr. 81; 2900— Arad, Telefon și fax: 16228